

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Michal Švec

**Volební geografie KSČM
do Poslanecké sněmovny**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Michal Švec**

Vedoucí práce: **Mgr. Ladislav Mrklas**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2008

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ŠVEC, Michal. *Volební geografie KSČM do Poslanecké sněmovny*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2008. Vedoucí práce Mgr. Ladislav Mrklas.

Anotace:

Tato studie chce poukázat na souvislost mezi geografickým prostorem České republiky a volební podporou pro Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM). Nejprve jsou stručně představeny některé údaje o volební geografii – její předmět, vývoj a přístupy. Zadruhé jsou zmíněny postavení Komunistické strany Čech a Moravy, její členská základna a voličstvo. V následující části práce jsou výsledky KSČM ve čtyřech volbách ve stručnosti zachyceny, vysvětleny a porovnány. Zvláštní část práce se zabývá volebními výsledky v Praze. Následující články vysvětlují některé socioekonomické a sociokulturní charakteristiky krajů a okresů, které jsou běžně používány jako faktory ovlivňující volební zákonitosti pro politické strany v sociálním a geografickém prostoru. Jsou zde studovány vztahy mezi těmito faktory a volebními výsledky KSČM s pomocí výsledků výzkumů, zabývajících se prostorovou analýzou českého stranického systému. V případě KSČM byla zjištěna nízká míra regionalizace a vysoká míra nacionalizace. V prostoru makroregionu Sudety ale také působí efekt prostorového režimu na hlasování, který je ve stručnosti vysvětlen historickými okolnostmi. V závěru práce je věnována pozornost oběma přístupům a je srovnáno jejich využití. Pro lepší demonstraci alokace volebních výsledků v okresech České republiky autor zhotovil mapy, které jsou umístěny v příloze. Devět z nich se snaží zachytit volební výsledky KSČM podle okresů, území volební podpory a stabilní volební území v letech 1996-2006. Dvě mapy jsou věnovány prostoru volebních okresů v Praze.

Annotation:

This study aims to show connections between geographical area of the Czech Republic and electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM). First of all, there are briefly presented some basic items about electoral geography – its subject, development and types of its scientific approaches. Secondly, there are in few words showed some basic items about the Communist Party of Bohemia and Moravia, its membership and electorate. In the following part of this work, electoral returns for the KSČM in four elections of deputies are concisely captured, explained and compared.

The extra part of this work tries to put mind to electoral results in Prague. The following articles explore some social, cultural and economic statistics of regions and districts, commonly used as underlying factors explaining the voting patterns for political parties in social and geographical area. There are studied connections between these factors and electoral returns for the KSČM with help of results of researches, conversent spatial analysis of the Czech Party System. There were found low rate of regionalization and high rate of party nationalization in case of the KSČM. Anyway there works an effect of spatial regime in the macro-region Sudetenland, in brief account for historical reasons, election behavior in the other parts of the Czech Republic can be explained by classical theory of cleavages. For better demonstration of allocation of electoral returns, the autor created some maps. They are located in supplements. Nine of them try to realize electoral returns in districts and show the areas of electoral support and the areas of stable electoral support for the KSČM in 1996-2006. Two maps tried to these phenomena in Prague.

Klíčová slova

Komunistická strana Čech a Moravy, Česká republika, Poslanecká sněmovna, volební chování, volební geografie.

Key words

Communist Party of Bohemia and Moravia, Czech Republic, Chamber of Deputies, electoral behavior, electoral geography.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Michal Švec.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Ladislavu Mrklasovi za projevenou ochotu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	9
1.Volební geografie.....	11
1.1 Předmět volební geografie	12
1.2 Přístupy ve volební geografii.....	13
1.2.1 Kartografický přístup.....	13
1.2.2 Nové přístupy.....	14
1.2.3 Kompoziční přístup.....	15
1.2.4 Kontextuální přístup.....	15
1.2.5 Historický přístup.....	16
2. Komunistická strana Čech a Moravy.....	17
2.1 Členská základna a organizace.....	18
2.2 Elektorát.....	19
3. Volby v prostoru.....	20
3.1 Volby 1996.....	20
3.2 Volby 1998.....	21
3.3 Volby 2002.....	22
3.4 Volby 2006.....	24
3.5 Územní stabilita volební podpory.....	25
3.6 Volební mapa města Prahy pro KSČM.....	26
3.6.1 Prostorová diferenciací výsledků 1996-2006.....	26
3.6.2 Vysvětlení volby KSČM ve vybrané pražské lokalitě.....	28
4. Vliv důležitých faktorů na volební zisk KSČM.....	29
4.1 Religiozita.....	30
4.2 Sociální deviace.....	31
4.3 Věk a vzdělání.....	31
4.4 Socioekonomické faktory.....	32
4.4 Volební účast.....	35
5. Prostorová analýza.....	37
5.1 Regionalizace a nacionalizace.....	38
5.2 Prostorový režim Sudety.....	39
5.3 Korelace volebních výsledků a charakteristik okresů	41

Závěr.....	43
Resumé.....	45
Summary.....	46
Použitá literatura.....	47
Seznam příloh	51
Přílohy.....	52

Úvod

Oblast volební geografie jsem si pro svoji bakalářskou práci vybral vzhledem ke svému zájmu o vztah politického a geografického prostoru. Zajímalo mě, jak volební podpora pro konkrétní politickou stranu souvisí se socioekonomickou a sociokulturní charakteristikou regionů, v nichž politická strana dosahuje výrazně nadprůměrných zisků. Běžný občan většinou ví, že ODS má vyšší podporu v Praze, KDU-ČSL na jižní Moravě a KSČM v pánevních oblastech; daná problematika si však právem zaslouží hlubší rozbor.

Vztah politického a geografického prostoru je vhodnější zkoumat v dostatečně širší a vzájemných souvislostech. Jen analýza všech relevantních aktérů, faktorů a vztahů v prostoru může pomoci odhalit, proč je určitá strana úspěšnější v jedné lokalitě, zatímco v jiné nikoliv. Vzhledem k rozsahu dané práce je stěží možné provést komparaci volebních výsledků zkoumané strany se ziskem jiných stran, účastnících se politické soutěže. Při snaze o komplexnější zachycení proměn volebního chování v prostoru by bylo též vhodnější srovnávat i data, týkající se voleb do jiných orgánů (Senátu, místních zastupitelstev, event. voleb do Evropského parlamentu). Je-li vybrána jen jedna strana a jeden druh voleb, je tak činěno vědomím, že daná data o volebních výsledcích jsou jen jednou z rovin volebního chování daného prostoru.

Za zkoumaného politického aktéra byla zvolena Komunistická strana Čech a Moravy, která obecně reprezentuje zájmy sociálních skupin, jejichž zastoupení v regionech je možné do značné míry kvantifikovat. Její nejsilnější podpora se nachází právě v oblastech, které důsledkem hospodářské transformace relativně ztratily ve srovnání se zbytkem republiky. Vysoká nezaměstnanost a nízké příjmy v daném regionu mohou být silným motivem pro volbu politické strany, jakou je KSČM. Vedle socioekonomických faktorů mohou mít pro volbu určité politické strany značný vliv i sociokulturní faktory v rámci regionu, které mohou vypovídat o jisté sociální disfunkčnosti populace dané oblasti, projevující se např. vysokou rozvodovostí, potratovostí, kriminalitou atd. Cílem bylo prozkoumat, nakolik dané společenské jevy mohou souviset s politickou orientací, projevenou volbou dané strany.

Pro zkoumání dané problematiky existuje řada zdrojů. Vzhledem k jejich počtu se nešlo zabývat všemi. Socioekonomické a sociokulturní údaje pochází především ze Sčítání lidí, domů a bytů 2001, jakož i z dalších zpracování na internetových stránkách Českého statistického úřadu a jeho volebního serveru; dále

bylo čerpáno ze stručného pojednání o krajích od P. Daňka¹. Vzhledem k snaze zachovat politologický charakter práce se nešlo hlouběji ponořit do dané socio-geografické problematiky, jakkoliv by to bylo žádoucí. Uvedené údaje se mohou jevit jako poněkud schématické a zjednodušující; cílem práce ovšem není analyzovat statistické ročenky krajů a okresů. Značná část práce je věnována zkoumání poměrně nového použití veličin a výpočtů, potřebných k prostorové analýze stranického systému. Současná volební geografie se neobejde bez výpočtů množství indexů a výpočtů korelací. Jelikož jsou to postupy obtížné, vyžadující značný časový prostor, technické zázemí na zpracování a kvantitativní zhodnocení datových souborů, jsou výsledky přebírány od vědců, vybavených speciálními operačními programy a zkušenostmi se statistickým zpracováním. Méně obtížnou, ale velmi důležitou metodou, se kterou vo lební geografie pracuje, je stanovení tzv. území volební podpory. Tuto metodu objevila autorská dvojice Jehlička-Sýkora a spočívá v tom, že výsledky příslušné strany z volebních obvodů seřadíme podle procentuálních zisků od nejvyššího k nejnižšímu. K hlasům obvodu s nejvyšším procentuálním ziskem pak v sestupném pořadí přičítáme hlasy dalších obvodů, až součet hlasů dosáhne nadpoloviční většiny všech hlasů získaných na území celého státu. Ty volební obvody, které se zařadily nad pomyslnou půlící linii, se nazývají území volební podpory. Území stabilní volební podpory pak tvoří územní jednotky, v nichž došlo k překrytí oblastí volební podpory z jednotlivých voleb².

Mapy voličské podpory jsem vytvořil na základě dat volebního serveru ČSÚ. Dále jsem zpočátku vycházel z map území volební podpory, které jsou dílem autorské dvojice Kyloušek a Pink. Problém nastal u voleb 2002, pro něž byly zpracovány tři mapy volební podpory. Přestože autoři použili již zmíněnou metodu od Jehličky a Sýkory, nedošli ke shodným výsledkům³. Snažil jsem se verifikovat jednu z předložených map vlastními výpočty podle dané metody. Výsledkem byl vznik čtvrté mapy, odlišné od map volebních geografů Kylouška, Pinka a Sokola. Následně bylo dílo přepracováno a území volební podpory pro všechny čtyři volby vymezena na

¹ DANĚK, P., Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika, s. 30-57. In: *Krajské volby 2000*.

² JEHLIČKA, P., SÝKORA, L., Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích, in: *Sborník České geografické společnosti 1991/2*.

³ KYLOUŠEK, J., PINK, M., Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990. Srov. SOKOL, P., Volební geografie při parlamentních volbách 2002, s.157 In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*.

základě autorových výpočtů podle uvedené metody. Mapa voličské podpory a mapa území volební podpory KSČM pro Prahu je rovněž dílem autora. Pracuje se na úrovni volebních okresů, čímž je dodržena metodika úrovně zkoumaných jednotek. Činěno je tak s vědomím toho, že volební okres je příliš hrubé měřítko na zachycení tak specifického prostoru, jakým je území města. Jedinou výjimku představuje pokus zachytit a vysvětlit danou problematiku podpory KSČM sestupem na úroveň volebních okrsků specifické lokality.

1. Volební geografie

Volební geografie (*geography of elections*) je dílčí vědecká disciplína nezbytná pro analýzu volebního procesu, do níž přispívá zkoumáním vztahu geografického a politického prostoru. Volební geografie se nachází na pomezí několika vědních oborů - politologie, geografie, sociologie a částečně zasahuje i do sociální psychologie, ekonomie a demografie. Politologie sleduje především činnost politických stran jako institucí. Zkoumá podmínky trvalé politické stability, volební zákony a mechanismy, které trans-formují vůli voličů do složení zastupitelských orgánů. Sociologie zkoumá na individuální úrovni proces politické socializace jedinců a vývoj politických názorů jedince v závislosti na prostředí, které je obklopuje. Zabývá se vztahem hodnotových orientací, které voliči zastávají, a jejich volebními preferencemi. Na úrovni společnosti se soustřeďuje na předvolební průzkumy veřejného mínění a procesy politické sebeidentifikace sociálních a profesních skupin. K bádání politologie a sociologie přispívá geografie poznáním, že většina zmíněných procesů se odehrává v rámci určitého prostoru. Jelikož geografie vidí jevy z jiného úhlu pohledu, přispívá k doplnění celkového obrazu poznání.⁴ Geografie voleb je vedle studia lokalizačních konfliktů ve městech a rozdělování bohatství hlavní oblastí zájmů politické geografie, podoboru politologie. Z nich právě geografie voleb je považována za nejrychleji se rozvíjející subdisciplínu.

⁴ KOSTELECKÝ, T., Volby očima geografa, s. 167. In: *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*.

1.1 Předmět volební geografie

Podle encyklopedie *The Dictionary of Human Geography* z roku 2001 je v současnosti předmětem volební geografie pět oblastí problémů:⁵

a) prostorová organizace voleb, především vymezení volebních obvodů v rámci volebního systému, jeho velikost v závislosti na počtu voličů, možné způsoby zkrácení výsledků při strategii *gerrymandering*, zkrácená váha hlasu aj.

b) prostorová diferenciací volebních výsledků a faktory podmiňující tuto diferenciaci. Je stěžejní náplní volební geografie; mezi faktory patří míra religiozity, etnická různorodost, nezaměstnanost atd. Pracuje se nejen s teorií *cleavages* v rámci státu, ale i s teorií *regional cleavage*, která zdůrazňuje regionálně podmíněné odlišnosti ve volebním chování.

c) vliv místních (geografických) faktorů na politické postoje a názory, které ovlivňují chování voličů. Patří sem čtyři základní procesy:

- 1) Sousedský efekt (*friends and neighbours effect*) spočívá ve skutečnosti, že kandidát zpravidla získává více hlasů v místě svého bydliště, rodiště či působiště; ovšem ve výjimečných případech může mít neoblíbený kandidát naopak menší podporu v okolí, které ho zná
- 2) Hlasování o sporném bodu (*issue voting*) se vyskytuje v případech, kdy je řešen problém týkající se obyvatel dané lokality více než celé společnosti
- 3) Efekt kampaně (*campaign effect*) je odrazem prostorově diferencovaného vlivu lokální volební kampaně. Spočívá v zaměření se kandidátů na obvody, jejichž zisk by měl značný význam.
- 4) Efekt nákazy (*contagion effect, neighbourhood effect*) se zabývá vlivem okolí na volební rozhodnutí jednotlivce. Spočívá ve skutečnosti, že lidé jsou při volebním rozhodování ovlivněni do jisté míry i hodnotami svého okolí. Převažuje pozitivní vazba, která voliče motivuje, aby volil kandidáta preferovaného většinou okolí; naopak negativní vazbu může představovat protestní hlas proti postojům okolí.

d) prostorová diferenciací volebních výsledků a její vliv na vytváření zastupitelských sborů – převod hlasů na mandáty. Cílem studia těchto problémů je zjistit a vysvětlit rozdíly mezi volebními systémy, které mohou způsobovat odlišnou váhu dvou náhodně vybraných hlasů.

⁵ PINK, M., Současné přístupy k volební geografii, s. 150-152. In: *Víceúrovňové vládnutí*.

e) prostorovou variabilitu moci a samotnou realizace politiky, která vychází ze zvoleného tělesa. Cílem studia prostorové variability moci je zachycení rozdílné distribuce veřejných statků za účelem zvýšené podpory vybraných územních oblastí, jehož projevem je i efekt nazývaný *Pork Barrel*⁶.

1.2 Přístupy ve volební geografii

1.2.1 Kartografický přístup

Za průkopníka volební geografie je považován André Siegfried, který se ve svém díle od roku 1913 snažil odhalit vztahy mezi fyzickogeografickou, sociální a ekonomickou diferenciací sledovaných území a volebními výsledky. Tento kartografický přístup se stal na dlouhou dobu základním modelem ve studiu regionálních odlišností podpory politických stran. Později se ke kartografickému přístupu přiřadily i práce, které využívají metody jednoduchých měř koncentrace a variability volebních výsledků⁷. Podle výsledků se pak zkoumané regiony roztrídí do určitých typů. Tato metoda je aplikovatelná pro srovnávání voličské základny jednotlivých politických stran a jejich prostorové diferenciaci. Přes jisté úspěchy se kartografický přístup setkal se značnou kritikou. Spočívala především v tom, že kartografický přístup postrádal dostatečnou oporu v teoretických koncepcích. Zdůrazňoval specifičnost daného území bez zřetele k vnějším faktorům a souvislosti se zkoumáním příčinných vztahů, což mohlo vést ke zkreslením. Typickým příkladem je chyba zvaná *Ecological Fallacy*⁸. Dalšími problémy spojenými s kartografickým přístupem jsou obtížnější dosažitelnost dat a hledání kauzalit, neboť v některých případech bývá obtížnější rozlišit, co je příčinou a co následkem.

⁶ Americký pojem vystihující nerovnoměrnou distribuci veřejných služeb ze strany státu, které napomáhají propagaci vládnoucí strany a jejích kandidátů vedoucí k jejich opětovnému zvolení. PINK, M., *Současné přístupy k volební geografii*, s. 152. In: *Víceúrovňové vládnutí*.

⁷ Takovým případem je shluková analýza, což je statistický postup, snažící se nalézt skupiny jednotek, které jsou homogenní vzhledem k danému profilu dat, anebo skupiny, jejichž prvky jsou si vzájemně podobné vzhledem k zadané míře podobnosti. Tamtéž, s. 152.

⁸ Ecological fallacy je chyba spočívající ve skutečnosti, že vztah, který je na větší (celostátní) úrovni významný a vykazuje vyšší míru korelace, nemusí platit na nižší úrovni, dokonce může existovat i vztah, který je korelovan záporně. Tamtéž, s. 152.

1.2.2 Nové přístupy

V 50. a 60. letech proběhla kvantitativní revoluce v sociálních vědách a přinesla nové metody, které umožnily rozmach řady analýz ve vyspělých zemích. Stále přetrvávalo přesvědčení, že prostorová diferenciací volebních výsledků je jen odrazem územní variability ve složení obyvatelstva, tedy rozložení tříd (*class structure*). Bádání se zaměřovalo na hledání strukturálních charakteristik a vzorců, které jsou pro společnost určující. Ve většině evropských zemí však nestačilo dělení společnosti podle tříd jako nejdůležitější vysvětlující faktor; proto vědci museli operovat s dalšími vysvětlujícími faktory, jakými jsou jazyk, náboženství, národnost atd.

Průlomovým dílem se stala práce S.M. Lipseta a S. Rokkana, kteří představili teorii *cleavages*, která pomohla objasnit vývoj politických stran a volebního chování v Evropě. Lipsetova a Rokkanova teorie nebyla doposud překonána a je užívána jako základ ve většině prací, které se zabývají vztahem prostorové variability volebních výsledků a sociální strukturou.

Volební geografii ovlivnil i pohled Davida Eastona na politický systém, jehož přínosem bylo propojení systémové teorie s behaviorálními poznatky. Tento přístup nahlíží na volby jako na reflexi prováděné politiky a proces voleb je tak považován za zpětnou vazbu s dopadem na hospodářský, ekonomický a sociální vývoj⁹. Jednotlivé sociální a geografické faktory fungují jako vstupy politického systému. Ve středu zkoumání stojí geografie zastoupení, územní reprezentace a proporcionalita voleného orgánu. Ze systému vedou výstupy, za které se považuje studium volebních systémů a mechanismy transformace hlasů na mandáty. Jedním z přínosů systémové teorie je skutečnost, že pomohla propojit geografii voleb s ostatními dílčími disciplínami politické geografie.

Peter J. Taylor obohatil danou problematiku pojetím *World system approach*, který je ovlivněn marxistickým pojetím dělby práce mezi jádro, semiperiferii a periferii (*core, semi-periphery, periphery*). Taylor poukázal na souvislost mezi demokracií a hospodářskou základnou na území daného politického systému. Primát v daném vztahu má přitom ekonomika nad politikou.

⁹ Tamtéž, s. 156.

2.3.1 Kompoziční přístup

Kompoziční přístup (*compositional approach*) vychází z předpokladu, že pro vysvětlení volebních preferencí je zásadní znalost základních charakteristik zkoumaných subjektů. Kompoziční přístup zkoumá především souvislosti mezi jedincem a skupinou, do níž náleží. Rozhodující je přitom postavení jedince ve společnosti, přičemž jedinci s podobným postavením tvoří sociální skupinu, ve které se chovají v zásadě obdobně. Společným sociálním tmelem jsou podobné postavení, zastávané hodnoty, prosazované zájmy atd. Volební výsledky jsou pak odrazem sociální struktury dané lokality, přičemž rozdíly mezi regiony jsou jen odvozené podle toho, jak jsou v jejich populaci zastoupeny jednotlivé skupiny. Tento přístup tak do jisté míry popírá význam lokálně-specifických faktorů a zabývá se jevy, které jsou společné celému prostoru a odlišují se jen kvantitativním vyjádřením. Ačkoli je geografická variace ve volebním rozhodnutí většinou velká, jakmile výzkumník do modelu zahrne strukturální proměnné, kontextuální efekty jsou pak nevýznamné. Při použití kompozičního přístupu výzkumník v modelu vrství jednu (sociální, ekonomickou, kulturní) proměnnou na druhou za účelem vysvětlení variace závisle proměnných¹⁰.

Kompoziční přístup má blízko k sociologii a politologii. Sociologická tradice přitom zkoumá vliv prostorových procesů na politické orientace voličů. Politologická tradice je mladší a zaměřuje se na vliv prostorových faktorů na politický systém. Do kompozičního přístupu se řadí kvantitativní studie, které se zabývají velkými datovými soubory, různé druhy statistických metod atd. Tyto nepřímé kvantitativní metody mají omezenou vypovídací schopnost. Nedávno však došlo v české volební geografii k aplikaci nových specificky prostorových analytických metod, které mohou vést k novým poznatkům. O jejich výsledcích bude podrobněji pojednáno v páté kapitole.

2.3.2 Kontextuální přístup

Kontextuální přístup (*contextual approach*) nesouhlasí s předurčením volebního rozhodování jen podle sociálního postavení. Naopak zdůrazňuje specifičnost regionů, které nejsou způsobeny pouze odlišnými strukturálními charakteristikami populace. Kompoziční přístup nestačí vysvětlit případy, kdy jedinec v jedné lokalitě

¹⁰ KOUBA, K.: Konfigurativní analýza jako nový metodologický přístup ve volební geografii?

může volit opačně než volič, který je sice situován sice ve stejné sociální skupině, ale v jiném regionu. Jedinec totiž není součástí jenom své skupiny, ale souhrnného populačního celku obývajícího dané území; proto na něj nepůsobí jen jeho sociální skupina, ale v jisté míře i další faktory, které jsou přítomny v daném regionu – procesy politické socializace, historické události, zkušenosti a vnímání postavení regionu vůči dalším geografickým celkům.

Tento přístup klade důraz nejen na vztahy mezi jednotlivcem a skupinou, ale i mezi různými skupinami obyvatel navzájem. Kontextuální přístup vyhovuje spíše geografům a pracuje především s metodami, které se snaží postihnout kvalitativní hlediska. V České republice řada zkoumání potvrdila, že nelze kontextuální rozměr politického chování ignorovat¹¹.

2.3.3 Historický přístup

Tento přístup ke studiu volebních výsledků hledá odpovědi v minulosti regionu, která se může promítat do současného vnímání a formování postojů lidí, kteří region obývají. Význam přisuzuje historický přístup zkoumání politické socializace jedince a jeho přejímání tradic regionu, v němž žije. Tyto vžitě tradiční hodnoty, jejichž kořeny mohou sahát hluboko do minulosti, pak mohou ovlivňovat volební chování v současnosti. Do historického přístupu se řadí např. práce Tomasze Zaryckeho, která dokázala odhalit historické hranice, projevující se v současné volební geografii¹².

Vliv historických faktorů na současné politické orientace byly zkoumány i v České republice. Důležitým příspěvkem se stala práce o stabilitě podpory pro politické strany od autorské dvojice Luděk Sýkora a Petr Jehlička¹³. Tato práce dokázala, že ani dlouholeté období bez svobodných voleb nedokázalo vymazat území volební podpory tradičních politických stran. K rozvoji volební geografie v České republice významně přispěl Tomáš Kostecký, který potvrdil, že volební mapy vzniklé historickými podmínkami jsou příliš stabilní na to, aby byly změněny v relativně krátkém období, jakkoli byly vývojové změny dramatické. Vliv historické

¹¹ KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. *Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů.*

¹² ZARYCKI, T. *The New Electoral Geography of Central Europe.*

¹³ JEHLIČKA, P., SÝKORA, L., *Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990), s. 81-95. In: Sborník ČGS 1991/2..*

tradice na volební chování současných obyvatel oblasti byl zkoumán i na úrovni obcí v případě Olomouckého kraje¹⁴. Srovnávány byly výsledky voleb pro KSČ(M) v letech 1929, 1935, 1996, 1998 a 2002. Výsledky ukázaly, že došlo k minimálnímu překrytí území volební podpory. Výsledky kladou otázku, zda lze danou změnu volebního chování politická vůbec vědecky vysvětlit. Vysvětlení je možné spíše na úrovni větších celků, při sestupu na čím dál nižší rovinu zkoumaných celků jsou výsledky stále rozporuplnější. Roli ve volebním chování hrají nejen geografické faktory, ale i stěží kvantifikovatelné a zdánlivě iracionální motivy.

Kladem historického přístupu je, že dokáže odhalit příčiny a motivace voleb-volebního rozhodování jednotlivce, které jsou primárně ovlivněné prostředím, ve kterém žije. Na druhou stranu kritika je zaměřena především na jeho omezené využití na větším prostoru, protože aplikace získaných poznatků ve vybraném regionu je použitelná pouze na „domácí“ lokalitu. Obecně lze celkem optimisticky konstatovat, že česká volební geografie vyrostla z plenek a vše nasvědčuje tomu, že její rozvoj bude pokračovat stejně slibně.

2. Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy je od roku 1990 stabilní součástí politického systému České republiky. Vítězství silného konzervativního tábora, představovaného Miroslavem Grebeníčkem, vedlo v roce 1993 k odchodu reformního proudu, ale i k pozdějšímu zrušení vnitrostranických platform a vyloučení ultra-konzervativních komunistů¹⁵. Po této stabilizaci a zakonzervování strany další sjezdy jen potvrdily vítězství nereformních komunistů. Na podzim 2005 vystřídal Miroslava Grebeníčka v čele strany Vojtěch Filip, což ale prakticky nepřineslo významnější změny v dosavadním postavení strany, její ideologie a vztahu k minulosti.

KSČM neprošla základní transformací, pročež vždy musela nadále čelit jisté izolovanosti v politickém systému. KSČM lze označit pojmem Gordona Smithe jako marginální stranu. Přesto, že se jedná o velkou a silnou stranu (počet členů, hlasů a mandátů), je to vlastně strana velmi malá a slabá¹⁶. Přestože KSČM nemá koaliční potenciál, dokáže využívat vyděračský potenciál. V politickém systému plní pode

¹⁴ BALÍK, S. *Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců?*

¹⁵ FIALA, P. et al., *Komunismus v České republice*, s. 85-150.

¹⁶ KUBÁT, M., *Postkomunismus a demokracie*, s. 96-97.

Michala Kubáta KSČM částečně tzv. tribunskou funkci. Tento pojem zavedl Georges Lavau a znamená, že taková politická strana hájí zájmy skupin, jež mají dojem, že jsou vyloučeny z účasti v daném politickém systému. To může způsobit oslabení jejich revoluční charakteru. Význam strany s tribunskou funkcí spočívá v tom, že na jedné straně odvádí určité skupiny od revolučních činů, avšak na straně druhé narušuje harmonické fungování politického systému.¹⁷ Rozebírat ideologii a antisystémovost Komunistické strany Čech a Moravy však není záměrem této práce.

2.1 Členská základna a organizace

Komunistická strana Čech a Moravy je nejmasovější politickou stranou v České republice. Její členská základna zaznamenala významný pokles především v 1. polovině devadesátých let, od roku 1998 se však zmírnila strmost klesající křivky členské základny. V roce 1993 byl počet členů KSČM 317 104, zatímco k 2003 to bylo jen 100 781¹⁸. Podle nejaktuálnějších dat klesl počet členů KSČM ke konci roku 2007 na 77 115¹⁹. V roce 2007 stále převažovali muži (55, 5%), i když rozdíl pohlaví se vyrovnával s tím, jak vzrůstal průměrný věk. Ten v roce 2007 dosahoval rovných 70 let, přičemž nejvyšší byl u pražských komunistů – téměř úctyhodných 75 let. Je snadno pochopitelné, že právě komunisté v hlavním městě zaznamenali vůbec nejstrmější propad počtu členů v daném období – téměř o 30%. Rychlé stárnutí členské základny je pro stranu velikou hrozbou. Snaží se mu čelit získáváním nových členů, nicméně není zrovna úspěšná. Zatímco od roku 2003 ubylo 23 842 straníků, nastoupilo pouhých 2176 nových. Podíl členů získaných po roce 1990 činí pouhých 7,9%.

V získávání nových členů byly nejúspěšnější kraje Moravskoslezský a Ústecký. Nejvyšší počet straníků vykazovaly v roce 2007 Středočeský kraj, Jihomoravský kraj, a Moravskoslezský kraj, což logicky koresponduje s lidnatostí těchto území.

V členstvu KSČM v roce 2007 pochopitelně dominovali důchodci (67, 1%), druhou nejpočetnější skupinu tvořili dělníci (14, 6%). Podíl vysokoškolsky vzdělaných členů činil v roce 2007 dle zprávy 10,4%, přičemž jejich největší část se nacházela v Praze.

¹⁷ KUBÁT, M., *Postkomunismus a demokracie*, s. 97-98.

¹⁸ *Obsahové dokumenty VI. sjezdu KSČM*, s. 40-44.

¹⁹ *Zpráva ÚV KSČM o činnosti strany v období od VI. do VII. sjezdu KSČM*.

Komunisté byli vzhledem k zákonu o politických stranách nuceni opustit stranickou organizaci na bázi buněk, tj. základních stavebních kamenů stranické organizace na pracovištích. Nejnižší jednotkou stranické struktury KSČM je základní organizace, hierarchicky následují okresní organizace a ústřední orgány. V roce 1993 měla KSČM 8530 základních organizací, kterýžto počet se snížil na 4691 v roce 2003. Za čtyři následující roky jejich počet poklesl relativně mírně - na 4190. Vzhledem k přirozenému životnímu cyklu lze očekávat, že důsledkem mortality bude úbytek členů rapidně pokračovat a s ním i pokles počtu organizací.

2.2 Elektorát KSČM

Komunistická strana se profiluje zejména na štěpení více/méně tržních reforem, otevřená/uzavřená společnost a méně/více centrálního přerozdělování²⁰. Řada vědeckých prací potvrzuje, že politický konflikt, který se v České republice odehrává, je třídní a že sociální třídy volí strany, které hájí jejich třídní zájmy²¹. KSČM je strana převážně dělnické a nižší střední třídy, venkovská a nejvíce sekulární. Při zkoumání názorových dimenzí levice-pravice a autoritářství-liberalismus se její voliči umísťují pravidelně v kvadrantu levicovový autoritarianismus²². Typický volič KSČM je muž se základním vzděláním, důchodce, z vesnice nebo malého města, ze severočeského, severomoravského, ale i jihomoravského kraje.

Vzhledem k sociální skupině, věku, vzdělání a místu bydliště se voliči KSČM podobají voličům KDU-ČSL²³.

V souvislosti s elektorátem je třeba zmínit tzv. přelévání voličů České strany sociálně demokratické a Komunistické strany Čech a Moravy. Silné jádro elektorátu KSČM je velmi stabilní a zpravidla se pro volbu stejné strany rozhodla již při předchozích volbách. Zbytek ale často mohou představovat jen voliči bez silnější vazby k této straně, kteří jen vyjadřují protest proti stávajícímu systému. Obecně lze říci, že mezi KSČM a ČSSD probíhají přesuny voličů, které se v absolutních číslech téměř

²⁰ CABADA, L., Systém politických stran a vnitrostranické rozhodovací procesy, s. 219. In: *Politický systém České republiky*.

²¹ VLACHOVÁ, K., ŘEHÁKOVÁ, B., Sociální třída a její vliv na volební chování, s. 143. In: *Voliči a volby 2006*.

²² MATĚJŮ, P., VLACHOVÁ, K., Krystalizace politických postojů, politického spektra a role hodnot ve volebním rozhodování, s. 273-278. In: *Nerovnost, spravedlnost, politika*.

²³ ŘEHÁKOVÁ, B., MATĚJŮ, P., Chování sociálních tříd v předčasných parlamentních volbách roku 1998, s. 357. In: *Nerovnost, spravedlnost, politika*.

rovnají: kolik voličů se přesune od KSČM k ČSSD, tolik se zároveň přesune druhým směrem²⁴. Zjištěná data naznačují, že základny ČSSD a KSČM nejsou totožné, že se tyto strany nepřou o stejného voliče – alespoň ne vždy²⁵. Zároveň je třeba zdůraznit, že se to týká především voleb do Poslanecké sněmovny, zatímco ve volbách do jiných orgánů mohou hrát roli odlišné faktory, vedoucí k značné přesuny elektorátu a změnu jeho složení.

3. Volby a podpora KSČM v prostoru

3.1. Volby 1996

Ve dnech 31.5.-1.6. proběhly první volby do Poslanecké sněmovny České republiky. Volební účast dosáhla 76,41% registrovaných voličů. Ve volební kampani dominovala ekonomická témata a s nimi spojené soupeření na levopravé ose. Volby vyhrála ODS (29,62%) a dokázala sestavit staronovou vládu s koaličními partnery KDU-ČSL a ODA. Nejpřekvapivějšího úspěchu dosáhla ČSSD se ziskem 26,44%. Tím se sociální demokracie stala dominantní stranou levé části politického spektra. Vzestup jejích preferencí probíhal už od nástupu Miloše Zemana do jejího čela, který dokázal ze sociálnědemokratické strany vytvořit rozhodnou, ale zároveň prosystémovou opozici. ČSSD dokázala přitáhnout voliče menších levicových a levostředových stran – s významnou výjimkou komunistů.

Voleb v roce 1992 se KSČM účastnila v koalici Levý blok, který skončil na druhém místě se ziskem 909 490 hlasů (14,05%), což přineslo zisk 35 křesel ČNR. Oproti minulým volbám se mohl v roce 1996 jevit KSČM zisk 626 136 hlasů (10,33%), přinášející 22 křesel, jako neúspěch; navíc se KSČM nestala jako v roce 1992 hlavní opoziční stranou v zákonodárném sboru. Při vzetí v úvahu faktorů, které za výsledky stály, se hodnocení nejeví tak jednoznačně. Většina voličů KSČM totiž dokázala odolat vlivům, které na ně mohly působit z politické scény. Především jimi byla již zmíněná vysoká přitažlivost ČSSD; dalším oslabujícím faktorem byla konkurence odštěpeného Levého bloku; tomu však daly své hlasy pouhé 1, 4%

²⁴ LEBEDA et al, *Voliči a volby 2006*, s. 5.

²⁵ KREJČÍ, O., *Nová kniha o volbách*, s. 420.

voličů. Navzdory „odpadlíkům“ dokázala drtivá většina voličů koalice Levý blok z roku 1992 identifikovat tu „svoji“ levicovou stranu a dát hlas KSČM.

V roce 1996 KSČM získala nejvyšší procento hlasů v Severočeském kraji i Západočeském kraji (v každém 11,31%), ale v těsném závěsu následovaly kraje Jihomoravský, Středočeský a Jihočeský. Jen mírně pod 10% hlasů získala KSČM v Severomoravském a Východočeském kraji a nejméně v Praze (7,45%). Na okresní úrovni získala KSČM nejvíce hlasů v okrese Tachov (18,12%), Louny (16,02%) a Znojmo (14,96%). Nejmenší podporu naopak vykazovaly okresy Vsetín (6,83%), Náchod (6,93%) a Opava (6,99%).

Území volební podpory Komunistické strany Čech a Moravy obsáhlo v roce 1996 celkem 43 okresů. Vzniklo souvislé území, táhnoucí se od severu a západu Čech až ke slovenské hranici na jihovýchodě. V západních Čechách se vytvořily dvě bílé enklávy Karlovy Vary a Plzeň-město; třetí enklávou se stalo Brno. Rudé území obklopovalo pražské venkovské okresy a okres Příbram; výjimkou bylo území mělnického a mladoboleslavského okresu, které tvořilo jakýsi koridor mezi okolím Prahy a severovýchodem Čech, kde se KSČM značně nedařilo.

Rudou enklávu, oddělenou od hlavního území volební podpory, představovaly šumavské okresy Prachatice a Český Krumlov. Dále na severní Moravě a ve Slezsku vzniklo území volební podpory na Šumperku, Jesenicku, Bruntálsku. Osamocené maličké území Karviné bylo vzhledem k vysoké míře zalidnění okresem volební podpory, ve kterém KSČM získala nejvíce hlasů.

3.2 Volby 1998

Ve dnech 19. a 20. června 1998 se konaly předčasné volby do Poslanecké sněmovny, které přinesly vítězství ČSSD. Její vzestup na 32,31% se děl především opět přílivem dalších hlasů od bývalých voličů těch stran, které v minulých volbách nepřekročily uzavírací klausuli. Sociální demokraté tak dobře využili svůj *catch-all* potenciál a menší míry spokojenosti s hospodářskou situací v zemi. KSČM dokázala získat jen málo nových voličů; především jimi byli dělníci²⁶. KSČM získala 658 550 hlasů, tedy 11,03% z celkového počtu. Tím si oproti volbám před dvěma roky polep-

²⁶ ŘEHÁKOVÁ, B., MATĚJŮ, P., Chování sociálních tříd v předčasných parlamentních volbách roku 1998. In: *Nerovnost, spravedlnost, politika*.

šila o dva poslance, jichž měla po volbách 24. Vzhledem k společenské situaci, ovlivněné ekonomickou krizí, výsledek nelze ze strany KSČM považovat za výraznější úspěch. V důsledku neochoty Unie svobody účastnit se koaliční vlády vznikla menšinová vláda sociální demokracie, tolerovaná ODS. Pro KSČM to znamenalo postavení jediné levicové opoziční strany, což se již v roce 1999 projevilo prudkým zvýšením voličských preferencí²⁷. Výsledkem daného trendu a poměrně nízké účasti (33,64%) byl i relativně velmi vysoký zisk 21,14% hlasů v krajských volbách 2000.

Pořadí sedmi krajů v žebříčku komunistické úspěšnosti zůstalo nezměněno. Výjimku v trendu stoupajících zisků pro KSČM představovala Praha, kde se komunisté dostali pod 7%, což byl jejich vůbec nejhorší výsledek v rámci republiky. Dále se podpora komunistů snížila v okresech Praha-východ, Nymburk, Kolín, Plzeň – město, Trutnov a Prachatice; nutno dodat, že pokles v daných územích byl jen nepatrný. V úspěšných baštách došlo spíše ke stagnaci volební podpory. Jako významnější se jeví skutečnost, že si KSČM zlepšila postavení na Moravě. „Skokanem voleb“ se stal okres Znojmo, ve kterém si KSČM polepšila o 3,22% z celkového počtu hlasů, odevzdaných v tomto okrese, oproti předchozím volbám.

Území volební podpory vzniklo v 42 okresech. V Čechách vypadly z území volební podpory okres Sokolov a dva okresy sousedící se suburbem Prahy – Příbram a Nymburk. Místo nich rudé území postoupilo na severu zařazením okresů Děčín a Česká Lípa.

3.3 Volby 2002

Volby do Poslanecké sněmovny 14.-15.6. 2002 představují specifický případ, který je do jisté míry odlišuje od ostatních voleb daného typu. Přinesly dvě největší překvapení: prvním byla velice nízká volební účast (58, 8%), druhým byl rekordní zisk KSČM, které dalo své hlasy 882 653 voličů, což představovalo 18, 51% platných hlasů. V Poslanecké sněmovně se volební úspěch projevila zvýšením počtu zákonodárců na 41. ČSSD obhájila své první místo se ziskem 30,2%. Její předseda Vladimír Špidla ale dokázal odolat volání Miroslava Grebeníčka po levicové vládě a podle všeobecného očekávání uzavřel vládní koalici s KDU-ČSL a US. KSČM však nešlo

²⁷ FIALA, P. et al, *Komunismus v České republice*, s. 189.

ignorovat ve stejné míře jako doposud a dosáhla alespoň poměrného zastoupení ve sněmovních funkcích.

Volební úspěch KSČM nešlo vysvětlovat jen nízkou volební účastí, protože přírůstek oproti minulým volbám představoval 224 103 hlasů. Značnou část z nich představovaly protestní hlasy voličů, dříve orientovaných na jiné strany²⁸.

Kromě politických vlivů mohl mít značný podíl na nespokojenosti sociálně-ekonomický faktor nezaměstnanosti. Přestože Zemanova vláda dosáhla nesporných hospodářských úspěchů, nárůst počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva bez práce zastavit nedokázala. Snížené společenské uplatnění mohlo mobilizovat jistou část dosavadních nevoličů, aby vhodili do volební urny lístek se jménem strany, která slibovala zlepšení. Nárůst volební podpory komunistů tak paradoxně při abnormálně nízké účasti do jisté míry způsobili i lidé, kteří dříve k volbám nechodili.

Poslanci byli poprvé voleni ve volebních obvodech vyšších územně samosprávních celků. Pro KSČM byl nejúspěšnější Ústecký kraj (25,08%), následován kraji Karlovarským (21,97%), Moravskoslezským (21,06%) a Olomouckým (21,02%). Pomineme-li Prahu, jako poslední se umístily kraje Královéhradecký (16,05%) a Zlínský (16,3%).

Ve srovnání s předešlými volbami v letech 1996 a 1998 v podstatě nelze z hlediska KSČM dělit okresy na úspěšné a neúspěšné, ale jen na úspěšné, velmi úspěšné a extrémně úspěšné. Mezi ty poslední patří bezesporu Sokolov, kde se jako v jediném okrese skutečně podařilo komunistům zdvojnásobit své zisky, zatímco v mnoha jiných se jejich zisky dvojnásobku vůči minulým volbám blížily. Nejlépe se KSČM dařilo v oblastech, kde měla tradičně zvýšenou podporu.

Jako vždy nejúspěšnější Tachov dokázal překročit magickou třicetiprocentní hranici (31,05%), zatímco Louny, Most a Bruntál zůstaly jen těsně pod ní. Došlo k největšímu procentuálnímu rozdílu v počtech hlasů mezi nejúspěšnější a nejneúspěšnější územní jednotkou – ten činil mezi Tachovem a Prahou 20%.

Rudému nástupu se z okresů nejlépe „ubráníl“ Náchod, v němž KSČM získala jen 13,17%. Poprvé mohli volit do Poslanecké sněmovny i voliči v zahraničí; zahraniční obvod byl přiřazen do sčítání hlasů v Jihomoravském kraji. V tomto obvodu získali komunisté vůbec nejnižší podíl hlasů – pouhých 2,8%, což ale vzhledem k téměř zanedbatelnému počtu hlasů daného obvodu nehrálo roli.

²⁸ BASTL, M., GONDA, R., KSČM a volby 2002, s. 225. In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*.

Rudé území volební podpory obsáhlo 40 okresů²⁹. Výrazně se stáhlo z krajů Jihočeského a Vysočiny vpadnutím okresů Tábor, Jindřichův Hradec, Pelhřimov a Jihlava. Do území volební podpory se navrátil okres Sokolov. Celkové snížení o dva okresy spočívá ve skutečnosti, že se poprvé do území volební podpory zařadila Ostrava, jejíž počet hlasů je několikanásobkem hlasů jiných okresů.

3.4 Volby 2006

Úspěchy ve volbách do Evropského parlamentu (20,26%) a zastupitelstev krajů (19,68%) mohly komunistické představitele vést k očekávání podobných výsledků i ve volbách do Poslanecké sněmovny. Tyto volby ve dnech 2.-3.6.2006 se odehrály v silně polarizované atmosféře, způsobené zostřenou rivalitou dvou nejsilnějších politických stran, které dokázaly vypjatou kampaní přitáhnout mnoho dosud nerozhodnutých voličů. Mobilizace voličstva se projevila zvýšením účasti o 6,5 procentních bodů oproti volbám minulým, čímž se blížila 65%³⁰. Obě strany dosáhly svých nejvyšších procentuálních zisků v historii (ODS 35,38% a ČSSD 32, 32%).

Komunistická strana Čech a Moravy získala 12,81% - to znamená 685 328 voličů, které v současnosti reprezentuje 26 poslanců. Pokles počtu hlasů pro tuto stranu se projevil ve všech krajích a okresech, přičemž nejmarkantnější propad znamenala většina tradičních rudých bašt. V pořadí krajů nedošlo na předních pozicích ke změnám (Ústecký 16,05%, Karlovarský 14,82%, Olomoucký 14,68%). Na konci se vystřídaly kraj Královéhradecký (11,52%) s krajem Zlínským (11,25%). Okresem s nejnižší podporou se stal Vsetín (9,31%). Vůbec nejslabším byl ovšem opět zahraniční obvod, v němž KSČM získala 2,11% hlasů; přiřazen byl pod Jihočeský kraj. Srovnáme-li výsledky voleb 2006 s výsledky před deseti a osmi lety, zjistíme, že KSČM si procentuálně polepšila ve všech okresech kromě Prahy-západ. Vysvětlením se jeví nebývalý boom „satelitních vesniček“ v tomto okrese, v nichž převažuje obyvatelstvo s poněkud odlišným socioekonomickým postavením.

Území volební podpory KSČM v roce 2006 se skládalo z 42 okresů. Do území volební podpory se nezařadilo Ústí nad Labem. Naopak se území KSČM navrátilo na

²⁹ Odlišné vymezení srov. KYLOUŠEK, J., PINK, M., Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990. Srov. SOKOL, P., Volební geografie při parlamentních volbách 2002, s.157 In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*.

³⁰ Podle simulací nejkritičtější hodnota volební účasti pro KSČM, viz dále.

česko-moravské pomezí přiřazením okresů Jindřichův Hradec, Pelhřimov a Žďár nad Sázavou.

Pohled na mapu územní podpory 2006 jakoby do jisté míry potvrzoval hypotézy o podpoře KSČM na venkově a periferii (periferii periferie). Metropole krajů (Karlovy Vary, Plzeň, Ústí nad Labem, Jihlava, Brno) tvoří bílé enklávy, ze všech stran obklopené rudým územím volební podpory. Že takové tvrzení tak úplně neplatí ale dokazuje rudá Ostrava, ze tří stran (kromě Karviné) obklopená bílými okresy.

3.5 Územní stabilita volební podpory

KSČM vykazuje vysokou míru stability ve volební podpoře, což bylo prokázáno měřením na úrovni okresů pomocí Pearsonova korelačního koeficientu. Nejsilněji spolu korelovaly volby 2002/2006 (0,953) a 1996/1998 (0,952). Ve srovnání s ostatními korelacemi slabší, nicméně stále velmi vysoká síla vztahu byla zjištěna mezi volbami 1998/2002 (0,811)³¹.

Území stabilní volební podpory tvoří územní jednotky, které se ve všech zkoumaných volbách umístily mezi územími volební podpory. Tato kritéria splňuje celkem 33 okresů. V Čechách je tvoří především severozápadní pás, složený z okresů Cheb, Tachov, Domažlice, Plzeň-sever i Plzeň-jih, Rokycany, Beroun, Rakovník, Louny, Kladno, Litoměřice, Chomutov, Most a Teplice. V jižních Čechách čtyřikrát ve volbách byly součástí území volební podpory Písek, Prachatice a Český Krumlov.

Velký rudý ostrov začíná za hranicí Prahy- východ a táhne se od Kolína na východ přes Kutnou Horu na Havlíčkův Brod a Chrudim. Na jižní Moravě jsou volebně stabilními jednotkami KSČM okresy Třebíč, Znojmo, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov, Kroměříž, Blansko, Prostějov a Přerov. Na severu Moravy a ve Slezsku se k územím stabilní volební podpory řadí Jeseník, Bruntál, Šumperk a Karviná.

Jediným současným krajem, ve kterém ani jednou nevzniklo území volební podpory, je Královéhradecký. Opačným příkladem jest Jihomoravský kraj, jehož sedm okresů se zařadilo mezi území stabilní volební podpory.

³¹ Převzato od autorů, kteří poměřovali území volební podpory, které sami spočítali. Korelace je signifikantní od hladiny 0,01. KABÁT, M., PINK, M. Parlamentní volby 2006 a volební geografie, s.125. In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2006*.

3.6 Volební mapa města Prahy pro KSČM

Hlavní město představuje podle socioekonomických měřítek zcela specifický region, který se vymyká srovnání s ostatními. Není ani třeba předkládat statistický výčet socioekonomických dat, která dokládají, jak vysoko si metropole ve srovnání s ostatními oblastmi stojí.

Při volbě územních jednotek byla dodržena metodika úrovně volebního okrese. Je ovšem nutné poznamenat, že volební okres se ukázal jako příliš hrubé měřítko. Při snaze přesněji zachytit volební chování ve vztahu k bydlištěm voličů by bylo jistě vhodnější sestoupit na úroveň přebíracích míst. Práci, která by se snažila detailněji vysvětlit danou problematiku, ale ani tato rovina nestačí a je třeba zkoumat volební výsledky na mikroúrovni, tedy podle volebních okrsků. To by znamenalo zpracovat obrovské množství dat s různou vypovídací hodnotou a ještě obtížnější by bylo se je snažit vysvětlit.

3.6.1 Výsledky voleb v Praze

Volby 1996 přinesly Komunistické straně Čech a Moravy v hlavním městě 52 477 hlasů, což při účasti téměř 70% znamenalo 7,45% platných voličských lístků. Území metropole bylo rozčleněno na třináct volebních okresů. Nejhuře si z pohledu komunistů vedli voliči volebního okrese Praha II (4,22%) a Praha I (4,40%). Průměr výrazněji převyšovaly jen obvody Praha VI, VIII, IX a XII.

Největší propad v Praze představovaly pro KSČM volby poslanců v roce 1998, kdy strana dosáhla v metropoli zisku jen 6,99% s počtem hlasů 50 451. Třeba dodat, že právě v roce 1998 účast Pražanů ve volbách do Poslanecké sněmovny dosáhla maxima - 71,6%. Největšího podílu na odevzdaných hlasech dosáhli komunisté ve volebním okrese Praha VI (8,9%), následovaném Prahou VIII a IX. Nejslabší se opět ukázala podpora v centru metropole.

Ve volbách 2002 dosáhla KSČM v Praze zisku 65 136 hlasů. Ještě výrazněji byl tento nárůst vyjádřen procentuálně - 11,1% platných hlasů v důsledku nižší volební účasti, jež byla v Praze jen mírně nad celostátním průměrem, dosahovala k 60% oprávněných voličů. Počet volebních okresů na území hlavního města se zvýšil z třinácti na patnáct. Diferenciace volební podpory KSČM se pohybovala v rozmezí

6,65% (Praha1) až 13,25% (Praha 8). Mezi nejslabší opět patřily volební okresy Praha 2 a 7, mezi ty silnější zase Praha 6 a 9.

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 znamenaly v Praze pokles pro KSČM na 51 925 hlasů, což je průměr mezi výší hlasů ve volbách 1996 a 1998. Procentuální vyjádření je mírně vyšší (7,9%) vzhledem k poněkud slabší účasti než ve dvou zmíněných volbách (68,5%). Pokles podpory postihl oproti volbám z roku 2002 všech patnáct okresů relativně v poměru k dosavadním výsledkům. Největší ztrátu zaznamenala KSČM ve volebním okrese Praha 9. Prvenství si opět připsala Praha 8 (9,63%), následována Prahou 6 a 12. Mapa volební podpory nedoznala vůči té předchozí změn.

Volby do Poslanecké sněmovny v Praze v roce 1996 určily základní rozdělení přízně volebních obvodů pro KSČM. V trojici následujících voleb se ukázalo, že prostorová diferenciací volební podpory na dané úrovni je značně stabilní. Území Prahy lze rozdělit velmi přibližně na tři zóny. První je centrum, tvořené v rámci Prahy okresy s nejmenším počtem voličů – Prahou 1, 2 a 7; v nich se komunistům dlouhodobě výrazně nedaří. Druhou oblastí je střední pás, táhnoucí se od jihozápadního okraje Prahy až k jejímu východnímu okraji. Na západě začíná volebním okresem Prahy 13 a pokračuje Prahou 5. Na východním břehu Vltavy do něj spadá Praha 3, 4, 10 a 15. Komunisté v dané oblasti mají spíše nižší zisky. Třetí zóna vysokých zisků je rozdělena na dvě části: menší jižní sestává z volebních okresů Praha 11 na 12, severní tvoří na levém břehu Praha 6, na pravém pak vůbec „nejrudější“ okresy Praha 8 a 9, a nakonec Praha 14.

Jako vysvětlení pro větší zisky komunistů na okrajích by se nabízela teorie prosperující centrum – nízký zisk KSČM, „chudé“ okrajové části (průmyslové a sídlištní) – vyšší zisk pro komunisty. Celý vztah je samozřejmě ve skutečnosti mnohem složitější a nelze ho vysvětlit jen hrubým nástinem struktury osídlení dané části města a její polohy vůči metropolitnímu centru. Celá problematika si vyžaduje značného množství dat a patřičných metod, používaných na odborné úrovni sociální geografie. Bez nich by zkoumání politického, sociálního a geografického prostoru zahrnovalo až příliš mnoho spekulací.

Vyznačené území volební podpory slouží jen pro ilustraci. Nelze z ní usuzovat, že mezi územím volební podpory a zbytkem města probíhá pomyslná dělící čára. Za prvé, rozdíl mezi územními zisky, která ještě patří do volební podpory a těmi,

kteřá stanovené podmínky nespĺnila, jsou mnohdy v řádu desetin procenta. A za druhé, i v rámci volebních obvodů se najdou značné výkyvy podpory mezi okrsky (viz níže). Výsledky je vždy zapotřebí interpretovat se značnou dávkou opatrnosti.

3.6.2 Vysvětlení zisku KSČM ve vybrané pražské lokalitě

Na nejnížší úrovni mohou mít značný vliv určité geografické faktory ovlivňující hlasování, jakož i společně sdílená minulost. Na druhou stranu, význam těchto faktorů nelze přehánět. Příkladem může být efekt nákazy: jedinec, který se rozhoduje, zda jít k volbám a kterou stranu volit, zřejmě nebude obcházet sousedy v ulici a ptát se jich na jejich politické preference, načež by se podle nich závazně řídil. Svůj politický názor si více tvoří prostřednictvím médií, svých blízkých (kteří mohou bydlet v úplně odlišné lokalitě) atd. V neposlední řadě hrají roli iracionální faktory, které souvisejí s voličovou mentalitou.

Význam kontextuálních specifík lokality, který se promítá do volebního chování, nelze ani podceňovat. Jako příklad poslouží lokalita na nejnížší úrovni³².

V Praze 6 - Břevnově se nachází několik obytných panelových bloků. Lidově se jim říká „sídliště Obušek“; název souvisí se skutečností, že za minulého režimu zde byly postaveny domy pro příslušníky bezpečnostních sborů. Jistě není náhodou, že právě v těchto volebních okrscích³³ pravidelně získává Komunistická strana Čech a Moravy několikanásobný zisk oproti pražskému volebnímu průměru; např. ve volbách 2006 činil téměř 30% odevzdaných hlasů. V těsném sousedství se ve Střešovicích nachází vilová zástavba pro současnou honoraci. Jistě nepřekvapí, že komunisté v jejich okrscích měli méně než 5% hlasů³⁴. Složení obyvatel daných lokalit a dramatický rozdíl ve volebních výsledcích pro KSČM se jeví jako kauzální vztah.³⁵

Je obtížné hledat vysvětlení, proč na jednom panelovém sídlišti má daná strana drtivou podporu, zatímco obyvatelé jiného sídliště volí podobněji voličům z vilové zástavby. Můžeme zjistit množství kvantitativních údajů o současném socioekonomickém a sociokulturním složení obyvatel vybrané lokality, a stejně jen podle nich nedokážeme vysvětlit volební chování. Ani u sídlišť nelze paušalizovat

³² Zdrojem znalosti reálií daného prostředí je blízkost bydliště autora.

³³ Ve volbách 2006 okrsky č. 449-452.

³⁴ Ve stejných volbách okrsky č. 443-448.

³⁵ Vysokou volební podporu pro KSČM vykazují i okrsky v Brně, do kterých spadají vojenské byty vystavěné pro zdejší posádky. KYLOUŠEK, J., PINK, M., ŠEDO, J., *Volební mapa města Brna*, s. 140.

jejich tendenci hlasovat pro levici – je nutné rozlišovat dobu výstavby, polohu ve městě a další faktory³⁶. Příklad konkrétní lokality s abnormálním volebním chováním ve srovnání s jejím okolím ale poukazuje na skutečnost, že zabývat se volební mapou Prahy neznamena jen zkoumat odstíny modré barvy, protože na úrovni okrsků je diferenciací voličské podpory mnohem pestřejší.

4. Vliv důležitých faktorů na volební zisk KSČM

4.1. Religiozita

KSČM je stranou, která se do jisté míry profiluje na konfliktní linii církev – stát. Kdyby toto dělení bezvýhradně platilo, území volební podpory KSČM by se mělo teoreticky překrývat s územím nízké míry religiozity. Při pohledu na mapu religiozity zjistíme, že Českou republiku pólí pomyslná linie Plzeň - Ostrava na dva celky: severní obecně vykazuje nižší podíl populace hlásící se k náboženství, jižní naopak vyšší. Také platí, že větší podíl obyvatelstva se k náboženskému vyznání hlásí v kontinuálně osídlených oblastech nežli v pohraničních územích, která byla dosídlena po roce 1945. Za třetí by mělo obecně platit, že vyšší podíl osob s náboženským vyznáním je na venkově nežli ve větších městech. Tyto tři nejdůležitější faktory (sever-jih, kontinuita-diskontinuita osídlení, město-venkov) jsou v sociogeografickém prostoru různě kombinovány a záleží na tom, který z nich v dané lokalitě převládá.

Zvýšená podpora KSČM a snížená míra religiozity jsou podle dat přítomny v celé severozápadní oblasti volební podpory. V ní se k náboženskému vyznání hlásí výjimečně nízký podíl populace – v okresech Kladno, Rakovník, Chomutov, Most a Teplice dokonce méně než 16 % obyvatel. Území výrazně snížené religiozity se ale táhne i dál na východ a pokrývá oblasti Liberecka a Mladoboleslavska, kde komunisté získávají podporu výrazně pod celostátním průměrem.

Jihomoravské území volební podpory KSČM naopak vykazuje vysoce nadprůměrný podíl obyvatel, hlásících se k náboženskému vyznání; okres Hodonín dokonce dosahuje nadpolovičního podílu věřících. Od něj se táhne na sever podél slovenské

³⁶ Tamtéž, s. 167.

hranice pás okresů s nejvyšší mírou religiozity, kde zisk KSČM postupně slábne, až dosáhne nejnižších hodnot v okrese Vsetín. Obecně lze říci, že jižní a střední Morava představují oblasti, kde nelze doložit korelaci nízkého podílu věřících s vyšší podporou KSČM.

Na severní Moravě a ve Slezsku je naopak míra religiozity zdánlivě nepřímo úměrná ziskům komunistické strany. Vedle sebe se nacházejí okresy Bruntál, bašta komunistů, a Opava, jejich slabina. Bruntál vykazuje ve srovnání s okolím podporu-měrnou míru religiozity, zatímco v Opavě přesahuje podíl věřících polovinu populace.

4.2 Sociální deviace

Regionální rozdíly sociálního prostředí bývají měřeny prostřednictvím ukazatelů, jako jsou rozvodovost, potratovost, kriminalita atd. Při jejich interpretaci je třeba se vyhnout zavádějícím výkladům, souvisejícím s tradičním pojetím morálky. Vykazuje-li území zvýšenou míru rozvodovosti, nelze jeho obyvatele odsoudit jako promiskuitní zhyralce. Větší podíl rozvedených manželství může být jen důkazem volnějšího pojetí takové hodnoty, jakou tento svazek představuje. Problematické je i normativní určení míry daných jevů – jaké chování je ještě sociálně irelevantní (laicky řečeno „normální“), a jaké už je deviantní. Rozvodovost a potratovost jsou demografické jevy, vypovídající však mnohem více o sociální než o biologické stránce reprodukce, a proto jsou považovány za vhodné charakteristiky sociálního prostředí krajů.³⁷

Nejvyšší míru rozvodovosti vykazují kraje Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský. Naopak nejnižší míru lze zjistit v krajích Vysočina a Zlínském.³⁸ Rozdíly v daných veličinách jsou ovšem v rámci krajů silně diferencovány, což často souvisí jak se stupněm urbanizace, tak s mírou religiozity – např. jihomoravské okresy vykazují velmi nízkou míru rozvodovosti v porovnání se svým krajským centrem Brnem.

Jako podobný příklad poslouží Moravskoslezský kraj, jehož okresy Bruntál, Ostrava a Karviná vykazují rozvodovost přes 65%, zatímco okres Opava méně než

³⁷ DANĚK, P. Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika, s. 54. In: *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře.*

³⁸ Jako měřítko slouží počet rozvedených manželství na 100 sňatků, zprůměrnovaný pro období 1996-2005.

50%. Oblasti se zvýšenou mírou rozvodovosti se také většinou překrývají s oblastmi s vyšší mírou potratovosti a vysokým podílem živě narozených dětí mimo manželství. V uvedených oblastech lze zaznamenat i zvýšený výskyt takových sociálně patologických jevů, jako je počet znásilnění, trestných činů a sebevražd, které je třeba vnímat jednoznačně negativně. Všechny uvedené faktory vypovídají o jisté míře narušenosti v sociálním prostředí uvedených regionů. Jako vysvětlení opět slouží faktor Sudet, který dokazuje, že ani šedesát let českého osídlení nedokázalo vytvořit poněkud harmoničtější prostředí, které by se výrazně hodnotově a sociálně neodlišovalo od vnitrozemských oblastí.

Většina uvedených oblastí, které vykazují zmíněnou míru sociálně deviantních jevů, má společnou nízkou míru religiozity, jakož i vyšší zisky KSČM. Z toho samozřejmě nelze vyvozovat, že voliči KSČM budou pravděpodobně kriminálníci nebo jejich oběti. Zhoršené sociální prostředí působí na většinu populace takto postiženého regionu a může být jedním z motivů pro volbu populistické strany, která slibuje nápravu; přesto nelze klást rovnítko mezi zjištěné sociální deviace a politickou volbu. Nejvíce pravděpodobným rysem průběhu voleb v těchto sociálně problémových regionech bude nízká volební účast³⁹. Je nutné opět zdůraznit výrazně nižší míru zmíněných jevů (rozvodovost, potratovost, nemanželské děti, kriminalita atd.) v oblastech Vysočiny a jižní Moravy, kde KSČM získává velmi silnou podporu. Je proto zapotřebí si uvědomit, že dva voliči v odlišném sociokulturním prostředí mohou zastávat poněkud odlišné hodnoty, a přesto volit stejnou politickou stranu.

4.3 Věk a vzdělání

Souvislost mezi regionálními rozdíly ve volebním chování a věkovou strukturou obyvatelstva, je vhodnější vysvětlovat prostřednictvím jiných faktorů – tedy těch, které stojí v pozadí rozdílů ve věkové struktuře - než přímým vztahem mezi věkem a volebním chováním. Politické a další hodnoty, které lidé zastávají, jsou příliš stabilní na to, aby změna věku vedla automaticky ke změně volebního chování. Volí – li jedinec pravicově či levicově, nezmění zpravidla své politické chování s dosaže-

³⁹ DANĚK, P. Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika, s. 55. In: *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře.*

ním určitého věku. Studie prokazují dlouhodobou stabilitu volebního chování v prostoru, a potvrzují tak setrvačnost volebního chování v průběhu vývoje člověka.

Pokud volič volí stranu, která má výrazně vyšší podporu u jiné generace, jedná se spíše o projev rozčarování ze současné politické scény; také se může jednat o absenci politického názoru nebo absenci „regionální politické kultury“.

Vztah, který je mezi věkem člověka a jeho politickou volbou prokázán, je stabilita volebního chování lidí starší generace, kteří většinou hlasují pro stejné strany jako v minulých volbách. Naopak mladí voliči častěji se svými hlasy experimentují. Z toho se dá vyvozovat, že regiony se starší populací by měly vykazovat vyšší míru volební stability nežli ty, kde je vyšší podíl mladých voličů.⁴⁰ V případě zkoumané strany se ukázalo, že prostorová struktura volební podpory nekoreluje s věkovou strukturou voličů; přestože KSČM má největší podporu ve skupině seniorů, volí ji častěji kraje s nejnižším věkovým průměrem (na rozdíl od Prahy, jejíž populace je nejstarší).

Stupeň vzdělanosti je významně ovlivněn věkem a mírou urbanizace. Starší generace voličů vykazují nižší míru vzdělanosti nežli generace mladší; výjimkou jsou pochopitelně nejmladší voliči, kteří ještě nemohou mít vysokoškolské vzdělání. Ještě výraznější rozdíly ve vzdělanosti existují mezi městy a venkovem. Metropole kraje je vzdělanější než její zbytek daného územního celku; zvláště silně se projevuje v již zmíněném Jihomoravském kraji. Vzdělanost v krajích však často neodpovídá úměře, která by se dala mezi ní, věkem a stupněm urbanizace očekávat. Nejnižší míru vzdělanosti má Ústecký kraj, přestože v něm žije relativně mladší obyvatelstvo v nadprůměrně urbanizovaném prostoru. Vyšší vzdělanost je naopak zaznamenána v Jihočeském, Pardubickém a Královéhradeckém kraji, tedy oblastech s vyšší mírou kontinuity osídlení. Relativně nízká míra vzdělanosti se ale netýká jen oblastí dřívějších Sudet, ale i např. Zlínského kraje, který je dlouhodobě slabinou KSČM.

4.4. Socioekonomické faktory

Před rokem 1989 byly socioekonomické rozdíly mezi regiony direktivním řízením hospodářství potlačovány, což vedlo k umělé nivelizaci prostoru republiky a celkové stagnaci. Jisté rozdíly mezi regiony se paradoxně projevovaly v důsledku

⁴⁰ Tamtéž, s. 42-43.

preferování těžkého průmyslu; pánevní oblasti tak vykazovaly nejvyšší příjmy obyvatelstva.

V důsledku transformace hospodářství došlo k dynamickým změnám mezi regiony, především v druhé polovině devadesátých let. V tomto období docházelo jak ke zvyšování variability mezi regiony, tak i k tzv. beta divergenci (v případě nezaměstnanosti to znamená situaci, kdy největší nárůst nezaměstnanosti zaznamenaly regiony s nejvyšší mírou nezaměstnanosti na začátku období)⁴¹. Na území dnešních krajů Ostravského, Olomouckého a Ústeckého se nezaměstnanost zvyšovala nejvýrazněji. Naopak relativně nižší nezaměstnanost zůstala v krajích, které jí ani dříve příliš nevykazovaly (zvláště v Libereckém, Královéhradeckém a Jihlavském kraji). Po roce 2000 se míra variace mezi regiony zvyšovala jen mírně a nebyla nalezena beta-divergence⁴².

Ty méně úspěšné regiony lze dělit na dvě skupiny. První tvoří venkovské, případně periferní regiony. Druhým základním typem jsou regiony, které zdědily nevhodnou strukturu místní ekonomiky. V první skupině se nacházejí i tzv. vnitřní periferie. Jsou to souvislá území, která se hospodářsky nerozvíjejí, vyliďňují se a jejich obyvatelstvo stárne. Jsou chudší než ostatní části země, žije v nich méně středoškoláků a vysokoškoláků než na ostatních územích vybavenost domácností je horší. V současné době žije v těchto periferních územích - použijeme-li širšího vymezení - zhruba jeden milion lidí. Periferie se shlukují do poměrně rozsáhlých a souvislých pásem. Nejširší pruh jako by odděloval střed a jih Čech: začíná v okrese Klatovy a končí v okrese Třebíč. Druhou, menší periferií je pásmo na západ, severozápad a severovýchod od Prahy. Nezanedbatelný je rovněž pás podél hranic s Rakouskem, jehož jádro se nachází na Znojemsku⁴³. Daná území většinou skutečně vykazují vyšší podporu pro komunistickou stranu, ale neplatí to vždy. Výjimky se objevují často v periferii oddělující Středočeský a Jihočeský kraj, ale ve východních Čechách.

Do druhé skupiny relativně neúspěšných patří zejména oblasti s vysokým zastoupením těžkého průmyslu. V průběhu hospodářské transformace byly právě pánevní oblasti nejvíce zasaženy takovými negativními důsledky, jaké představuje

⁴¹ BLAŽEK, J., CSANK., P. Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? s. 963.

⁴² Tamtéž.

⁴³ MUSIL, J. Život na okraji.

nezaměstnanost, která v nich výrazně překračovala republikový průměr. Okresem s nejvyšší mírou nezaměstnanosti je již dlouhodobě Most.

Další socioekonomickou veličinou je výše mezd. V Moravskoslezském a Ústeckém kraji rostly mzdy nejmaleji ze všech krajů. Jejich startovní pozice na začátku devadesátých let ale byly posunuta před pozice ostatních regionů, že ještě relativně dlouhý čas obyvatelstvo těchto krajů vykazovalo relativně vyšší příjmy oproti republikovému průměru.

Ukazatelem, který má výraznou vypovídací hodnotu o socioekonomickém složení obyvatelstva, je intenzita podnikatelské aktivity. Zvýšená podnikatelská aktivita je patrná kromě oblastí kolem Prahy také v Brně, Plzni, a také v oblastech cestovního ruchu: okresy Semily, Jablonec nad Nisou, Karlovy Vary, Prachatice, České Budějovice, jakož i oblast Zlínska (kromě Prachatic velké slabiny KSČM). Naopak výrazně podprůměrná je podnikatelská aktivita v pánevních oblastech, což je možné vysvětlováno jako projev paternalismu, že vzniklé problému bude řešit někdo jiný – stát. Třeba ale poznamenat, že vyšší podíl podnikatelů vykazují regiony atraktivní pro turistický ruch, což oblasti poznamenané těžbou evidentně nejsou.

Rozdíly v socioekonomické oblasti vnímají lidé velmi citlivě, což se může promítnout do volebního chování. Voliči v relativně chudých a zaostávajících oblastech budou preferovat více levicovou politiku. Současně však nespokojenost obyvatel stagnujících regionů může vést ke ztrátě naděje ve změnu prostřednictvím volebního mechanismu, tudíž k nízké účasti ve volbách. V takových oblastech se může dařit populistů, slibujícím zdánlivě rychlá a jednoduchá řešení⁴⁴.

Vysoká míra nezaměstnanosti a nízká podnikatelská aktivita ve většině případů silně korelují s nadprůměrnými zisky KSČM. Pro daný vztah může posloužit opět okres Opava, který kromě již zmíněných sociokulturních ukazatelů vykazuje i socioekonomické znaky (nižší nezaměstnanost, vyšší podnikatelskou aktivitu), jimiž se liší od svého okolí. Její sousedé přitom zastupují obě skupiny oblastí, pro které hospodářská transformace znamenala relativní pokles. Spíše venkovskou a periferní oblast představuje Bruntálsko, zatímco na druhé straně leží pánevní Ostravsko.

Existují-li výjimky, pak spíše jen potvrzují dané pravidlo. Jsou jimi např. okres Domažlice a oba plzeňské venkovské okresy, které vykazují podprůměrnou nezaměstnanost a zároveň vyšší zastoupení podnikatelů; přesto patří k územím stabil-

⁴⁴ DANĚK, P. Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika, s 48-49.

ní volební podpory KSČM. Nelze než souhlasit s Daňkovým upozorněním, že potenciálních vztahů je celá řada, navíc často jde o vztahy zprostředkované přes třetí proměnné a někdy i o závislosti působící protikladně. Každá formulace hypotéz o vztazích mezi tak komplexními jevy, jakými jsou volební chování a socioekonomické jevy, je proto činností s velkým rizikem nezdaru⁴⁵.

4.5 Vliv volební účasti na zisk KSČM

Ve veřejném mínění panují představy o disciplinovanosti voličů KSČM ve volbách. Přesto se ukázalo, že nelze jednoduše stanovit úměru: čím nižší celková účast ve volbách, tím vyšší relativní zisk KSČM. Mapa podpory KSČM skutečně většinou koresponduje s mapou nízké volební účasti; typickým příkladem jsou okresy v severozápadních Čechách, které dlouhodobě vykazují nejnižší účast ve volbách a zároveň vyšší podíly v odevzdaných hlasech pro KSČM. Na druhou stranu, existují i regiony s vysokou volební účastí spojenou s hlasy pro KSČM. Např. volby 2002 nepotvrdily tezi, že malá účast pomáhá komunistům - největší voličská aktivita v podobě 62,5 % byla zaznamenána v kraji Vysočina, kde KSČM skončila na druhém místě se ziskem 19,7 % hlasů - tedy nad svou celostátní úrovní⁴⁶. Vyšší volební účast z komunistických území kromě oblastí Vysočiny vykazuje i Jihomoravský kraj. Na druhou stranu, volební účast nad celorepublikovým průměrem spojená s neúspěchem pro KSČM je nejen v tradičních oblastech s vyšší religiozitou (Zlínském, Královéhradeckém, Pardubickém kraji), ale i v Praze.

Vztah volební účasti a zisků strany je komplikovaný. Faktory, které mohou za běžné situace zvyšovat volební účast, jsou sociodemografické povahy jako vyšší věk, vyšší stupeň dosaženého vzdělání, vyšší socioekonomický status. Další významný faktor představují politické názory - extrémisté se vzhledem ke svému antisystémovému zaměření odmítají účastnit voleb, aby svými hlasy nepřispívali k legitimitě stávajícího systému⁴⁷. Z uvedených čtyřech faktorů, které by měly zvyšovat volební účast, typický volič KSČM splňuje jen předpoklad vyššího věku.

Vysoká korelace mezi územními zisky politické strany a volební účastí neznamená, že podpora dané strany roste s tím, jak roste volební účast. Správná

⁴⁵ Tamtéž, s. 49.

⁴⁶ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*, s.316.

⁴⁷ SPOUSTA, J. Volební kampaň a její účinek, s. 63-67. In: *Krajské volby 2000*.

interpretace těchto výsledků by měla být, že tyto strany mají vyšší volební podporu v těch oblastech, kde je vyšší volební účast⁴⁸.

Kromě početného a disciplinovaného „tvrdého jádra“ má KSČM výrazně nižší potenciál oslovit ostatní lidi, kteří jdou k volbám, jelikož řada z nich ji vnímá značně negativně. Naopak mezi přesvědčenými nevoliči má KSČM poměrně silné postavení – které se pochopitelně za běžné situace nemůže projevit volebními hlasy.

Výpočty ukázaly, že přibližně do volební účasti 65% klesá zisk komunistické strany s rostoucí účastí, zatímco od této hranice je vztah opačný a projevuje se rostoucí podporou KSČM. Jako vysvětlení se jeví charakter poměrně disciplinované voličské základny, jejíž relativní podíl se ale zmenšuje ve vzrůstajícím počtu voličů, které nedokáže oslovit. Při účasti nad 65% ale k volbám přijdou i lidé, kteří se jich běžně neúčastní, protože mají negativní vztah k stávajícímu systému, představovaném pro ně špatnou zkorumpovanou vládou. Ti by mohli dát hlas KSČM jako relevantní alternativě vůči dosavadnímu establishmentu⁴⁹.

Pro simulace hovoří regionální faktory – relativně větší část dosavadních nevoličů by se zmobilizovala v regionech, které tradičně volí KSČM. Rovněž sociální faktory by zapracovaly pro KSČM, jelikož nižší účast zpravidla vykazují lidé s nižším statusem.

Naopak věková struktura by mohla hovořit proti zvýšení podílu hlasů pro KSČM, jelikož KSČM má nižší podporu u mladých lidí; a právě mladí lidé vykazují nižší míru účasti ve volbách než zbytek voličstva. Do simulace volebních výsledků v závislosti na změně účasti samozřejmě vstupuje řada dalších faktorů; záleželo by na tom, které by v konkrétních případech převážily.

S volební účastí souvisí jeden z tematických okruhů volební geografie: prostorová diferenciací volebních výsledků a její vliv na vytváření zastupitelských sborů – převod hlasů na mandáty. Závisí-li rozdělování mandátů volebním obvodům podle odevzdaných hlasů (jako v České republice), nízká účast ve volbách v regionech, které jsou baštou dané politické strany, může takovou stranu v konečném výsledku poškozovat nižším počtem přidělených křesel danému regionu. Je třeba si uvědomit, že procentuální vyjádření v rámci okresu nevypovídá vše o vlivu na volbu poslanců, protože přestože např. okres jako Tachov vykazuje vždy nejvyšší podporu KSČM, vzhledem k nízkému počtu voličů je jeho skutečný význam citelně menší.

⁴⁸ LINEK, L., Vliv volební účasti na zisky politických stran in: *Voliči a volby 2006*, s. 97, 204-205.

⁴⁹ Tamtéž, s. 108-109.

Proměnlivý vztah mezi volební účastí a ziskem politických stran je stěží převoditelný do jednoho vzorce. Nelze ho přesvědčivě postihnout ani pomocí modelů vlivu volební účasti na podporu jednotlivých stran, které by vypočítávaly volební zisky politických stran v závislosti na volební účasti, jelikož chování dosavadních nevoličů, kteří by přišli k urnám, nelze mechanicky posuzovat podle toho, jak se chovají současní voliči.

5. Prostorová analýza

Vztah mezi volebním chováním a jeho prostorovou diferenciací je možné nahlížet z kompozičního nebo kontextuálního přístupu. Oba přístupy se na problematiku volebního chování v prostoru dívají z poněkud odlišných pohledů, mohou používat odlišné metody a docházet k odlišným obecným závěrům.

Mezi zastánce spíše kontextuálního přístupu ve volební geografii lze řadit Kosteleckého a Čermáka⁵⁰. Zkoumání vzorků obyvatelstva regionů pomocí dotazníkových šetření ve čtyřech regionech (Zlínsko, Lounsko, Ostravsko, Praha) v roce 2000 umožnilo získat data vypovídající o hodnotové orientaci části jejich obyvatel. Výsledky zkoumání ukázaly, že regionální rozdíly politických orientací nelze vysvětlit jen odlišnostmi ve složení obyvatelstva jednotlivých regionů. Jakkoliv jsou takové charakteristiky důležité, nestačí k vysvětlení regionálních diferenciací volebního chování. Analýzy prokázaly značný význam kontextuálních proměnných, které jednoduše nelze ignorovat a počítat pouze s charakteristikami individuů. Nelze jednoznačně stanovit, který z pohledů je důležitější, význam vlivu individuálních či kontextuálních proměnných se může lišit případ od případu⁵¹.

Kompoziční přístup zkoumá vliv prostorových procesů na politické orientace a chování na individuální úrovni analýzou složení populace podle různých charakteristik. I jeho zastánci však uznávají, že kompoziční přístup nefunguje na území, které vykazuje silný prostorový režim (*spatial regime*), což je geografický prostor, v němž se projevují významné odchylky od relevantních hodnot v rámci celostátního území. Volební výsledky nelze v prostorovém režimu vysvětlovat pouhou korelací

⁵⁰ KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů, s. 469-487.

⁵¹ KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů, s. 485.

se socioekonomickými a sociokulturními proměnnými, ale je třeba hledat zkoumat specifika regionu, jejichž původ se může skrývat v minulosti tohoto území.

5.1. Míra regionalizace a nacionalizace

Danou problematiku v nedávné době zkoumal Kouba⁵², kterého lze spíše řadit mezi zastánce kompozičního přístupu. Kouba bádá v oblastech vztahu stranické podpory a prostoru, které lze určit mírami regionalizace a nacionalizace stranického systému. Regionalizace je míra, do jaké je volební podpora shlukována v konkrétních regionech.

Ve zkoumaném období 1996-2006 se ukázalo, že KSČM má ze současných sněmovních stran nejméně regionalizovanou podporu. To znamená, že oproti jiným stranám je její elektorát rozložen v geografickém prostoru státu relativně rovnoměrně. V roce 1996 měla KSČM vůbec nejnižší míru územního shlukování volební podpory (0,376). Následující volby 1998 představovaly zvýšení územního shlukování volební podpory na 0,418. Nejvyššího stupně územního shlukování volební podpory dosáhla KSČM v roce 2002, kdy činil 0,451⁵³. Stoupající trend územního shlukování se nepotvrdil ve volbách 2006, kdy se regionalizace volební podpory snížila na 0,408.

Následně byly identifikovány konkrétní regionální shluky. Koncentrace podpory v prostoru pro KSČM se liší od ostatních současných stran zastoupených v Poslanecké sněmovně. Jiné strany mají ohniska volební podpory v Čechách (ODS, SZ), nebo na Moravě (ČSSD, KDU-ČSL), a v druhé historické zemi naopak území s nejslabší podporou. KSČM má v Čechách jak území s koncentrací vysokých hodnot v sousedství vysokých hodnot (severozápadní Čechy), tak území s nízkými hodnotami v sousedství nízkých hodnot (Praha, východní Čechy)⁵⁴. Tyto oblasti představují pozitivní prostorovou závislost, zatímco prostorová nestabilita byla zjištěna u okresů Karlovy Vary (nízká podpora KSČM v sousedství vysokých hodnot) a Kolín (vysoká podpora v sousedství nízkých hodnot).

⁵² KOUBA, K., Prostorová analýza českého stranického systému., s. 1017–1037, *Konfigurativní analýza jako nový metodologický přístup ve volební geografii?*

⁵³ Použito Moranovo I kritérium, sloužící k měření prostorové autokorelace, která je definována jako závislost dané proměnné v jedné prostorové jednotce na hodnotách v sousedních jednotkách. Tamtéž, s. 1027.

⁵⁴ Tamtéž, s. 1028-1029

Po odečtení vlivu klasických společenských rozporů byla pro většinu území zjištěna poměrně nízká míra regionalizace, což vede Koubu k závěru, že diferenciaci volební podpory politických stran lze dobře vysvětlit pomocí standardního modelu strukturace voličstva v rámci klasické teorie *cleavages*. Na vysvětlení odlišností volebního chování mezi oblastmi by tak měl dostačovat kompoziční přístup.

Relativně malému významu prostorových režimů by podle hypotézy měla odpovídat vysoká nacionalizace českých stran. Hypotézu týkající se nacionalizace českých stran Kouba zkoumá pomocí míry rovnoměrného rozdělení volebního zisku stran napříč českými okresy. Výsledky prokázaly značnou výši nacionalizace politických stran v ČR, přičemž KSČM není výjimkou (její hodnoty oscilují v období 1996-2006 mezi čísly 0,908-0,917)⁵⁵.

Kouba dochází k závěru, že konsolidace českého systému politických stran byla doprovázena konsolidací teritoriální. Prokázaná relativně vysoká míra politické nacionalizace vede k tomu, že není možné přeceňovat míru velikosti teritoriální variability volební podpory pro strany v České republice. Kouba dovozuje, že právě výrazná nacionalizace stranické soutěže může objasnit malý význam prostorových režimů pro podporu stran.

5.2 Prostorový režim Sudety

Kouba se zaměřil na dva historické makroregiony v rámci České republiky, které představují Morava a Sudety, a snažil se na těchto případech ověřit hypotézu o možném vlivu prostorového režimu na volební chování. Negativní zjištění prostorového režimu mezi volební podporou na Moravě a v Čechách vede k závěru, že rozdílný historický vývoj Moravy a Čech už nemá nezávislý dopad na volební chování v současnosti. Druhý zkoumaný makroregion, tedy území Sudet⁵⁶, naopak vykazuje známky existence prostorového režimu právě ve vztahu ke KSČM. I po odečtení klasických společenských rozporů se ukázalo, že zde KSČM získává v průměru o dvě procenta hlasů nad celostátním průměrem. Na tomto území se tedy projevují specificky teritoriální faktory, které nelze vyjádřit běžnými vysvětlujícími proměnnými kompozičního přístupu.

⁵⁵ Tamtéž, s. 1026, 1031-1032.

⁵⁶ Pod makroregion Sudety spadají současné okresy, které z více než poloviny leží na bývalém německy osídleném území.

Kouba testuje vliv prostorového režimu dále pomocí konfigurativní analýzy⁵⁷. Kouba pro závisle proměnnou (zisk KSČM) používá tři nezávisle proměnné, které vyjadřují vybrané rozpory v české společnosti: míru nezaměstnanosti v okrese (rozpor transformace), procentuální podíl osob samostatně výdělečně činných v okrese (rozpor vlastníci-pracující) a míru urbanizace (rozpor město-venkov).

Výpočty pomocí speciálních programů prokázaly odlišnost území Sudet od zbytku státního území. U nesudetských okresů je výsledkem jediná postačující kombinace podmínek, a to míra podnikatelské aktivity a urbanizace. To znamená, že KSČM v nich zaznamenala vysoké volební zisky pouze v okresech, které vykazují nízkou podnikatelskou aktivitu a zároveň jsou málo urbanizované. V sudetských oblastech naopak platí, že vysoký zisk KSČM je výsledkem buď vysoké nezaměstnanosti nebo některé z kombinací podnikatelské aktivity a míry urbanizace⁵⁸.

Jako vysvětlení vzniku prostorového režimu bývalých sudetských oblastí se jeví poválečná proměna společenské struktury pohraničí. Vysídlení německého obyvatelstva po druhé světové válce a příliv osídlenců z jiných oblastí zde vytvořily podmínky specifického vývoje, odlišného od vnitrozemských oblastí.

KSČ si přisvojila zásluhy na distribuci majetku odsunutého německého obyvatelstva, čímž si získala oblibu značné části nově příchozích. Výsledek se projevil už ve volbách 1946, když KSČ získala masovou podporu právě na severozápadě území, dříve obývaném z větší části německou populací. Nově příchozí obyvatelé pohraničních regionů své politické preference předávali příštím generacím v procesu politické socializace. V současnosti se KSČM prezentuje jako odpůrce otevření „německé otázky“ a údajné germanizace oblastí u hranic Německa. Navíc je KSČM v úzkém styku s nacionalistickým Klubem českého pohraničí. V důsledku této politiky tak dokáže KSČM v sudetských oblastech mobilizovat voliče, kteří se cítí ohroženi německými nároky.

S vysvětlením historicky daného sudetského faktoru na nadprůměrné zisky KSČM v tomto prostoru lze v zásadě souhlasit. Otázkou zůstává, zda si v tak silně diskontinuitních oblastech – snad s výjimkou nejstarší generace – současní voliči uvědomují historii regionu a „vděčnost“ komunistické straně. Nelze též opomíjet

⁵⁷ Konfigurativní anlyza sestává ze dvou metod: kvalitativní srovnávací analýzy (*Qualitative Comparative Analysis*, ve zkratce QCA) a jejího rozšíření v rámci teorie vágních množin (*Fuzzy-Set QCA*, fs/QCA). Konfigurativní metody jako je fs/QCA mohou být vhodnou metodou ve volební geografii kvůli svému důrazu na zkoumání a modelování jedinečného kontextu. KOUBA, K. *Konfigurativní analýza jako nový metodologický přístup ve volební geografii?*

⁵⁸ Tamtéž, s. 20-21.

vzdálenostní aspekt – blízkost německých požadavků pravděpodobně hraje u obyvatel severomoravských oblastí menší roli nežli např. na Chebsku, kde mohou být pociťovány poněkud silněji. Ověření takových hypotéz by bylo ovšem možné jen kvalitativními metodami.

5.3 Korelace volebních výsledků a charakteristik okresů

Jak souvisí volba KSČM s charakteristikou oblastí, v nichž žijí? Kostelecký použil pro vysvětlovanou proměnnou v podobě procent hlasů pro politickou stranu podle jednotlivých okresů kombinací několika vysvětlujících proměnných, které charakterizovaly prostředí voličů. Regresní analýza⁵⁹ pro volby 1996 a 1998 ukázala, že komunističtí voliči žijí spíše v oblastech s vyššími příjmy, ale i s vyšší nezaměstnaností, s malým podílem městského obyvatelstva a podnikatelů ve společnosti⁶⁰. Nejdůležitějším vysvětlujícím faktorem pro zisk KSČM se stal vliv politické tradice, tj. podpora pro KSČ ve volbách v roce 1946. K odhalení silné stability ve vzorcích volebního chování došli již Jehlička a Sýkora, kteří pracovali na stejné územní a časové úrovni – tedy okresů a voleb 1946.

Vliv historické tradice na volební chování současných obyvatel oblasti byl zkoumán i na úrovni obcí v případě Olomouckého kraje⁶¹. Srovnávány byly výsledky voleb pro KSČ(M) v letech 1929, 1935, 1996, 1998 a 2002. Výsledky ukázaly, že došlo k minimálnímu překrytí území volební podpory. Výsledky kladou otázku, zda lze danou změnu volebního chování politická vůbec vědecky vysvětlit. Vysvětlení je možné spíše na úrovni větších celků, při sestupu na čím dál nižší rovinu zkoumaných celků jsou výsledky stále rozporuplnější. Roli ve volebním chování hrají nejen geografické faktory, ale i stěží kvantifikovatelné a zdánlivě iracionální motivy.

Problematiku souvislosti volby KSČM a charakteristikami územních jednotek zkoumali Pink a Kylvoušek pomocí analýzy agregátních dat pro patnáct okresů volební podpory KSČM⁶². Na první pohled již bylo zřejmé, že proměnné, které vstupovaly do korelace, jeví značně odlišné velikosti a stěží z nich šlo vyvodit jednoznačné závěry. V jednom souboru se ocitly jihomoravské okresy s okresy

⁵⁹ Postup, který umožňuje najít a kvantifikovat vhodný model závislosti jedné veličiny na ostatních, PINK, M., *Současné přístupy k volební geografii*, s.155. In: *Víceúrovňové vládnutí*.

⁶⁰ KOSTELECKÝ, T. *Vzestup nebo pád politického regionalismu?*, s. 38-40.

⁶¹ BALÍK, S. *Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců?*

⁶² Okresy stabilní volební podpory KSČM 1990-2006 podle výpočtů Kylvouška a Pinka.

pánevními. Zatímco Vyškov, Blansko, ale i Domažlice vykazovaly nízkou rozvodovost, na opačné straně stály okresy Most (nejvyšší rozvodovost v ČR), Chomutov, ale i Bruntál. Podobně značné výkyvy se projevovaly i v míře religiozity, kdy okres Most vykazoval pouhých 12,4% věřících, zatímco Blansko téměř polovinu obyvatelstva. Ze socioekonomických veličin měl Most nejvyšší hrubou mzdu, ale zároveň nejvyšší nezaměstnanost v republice. Okres Most si připsal další, velmi neslavné prvenství v míře sebevraždnosti, zatímco Blansko a Vyškov měly počty sebevražd značně pod republikovým průměrem. Výjimečnost mosteckého okresu ve všech použitých veličinách, poukazujících na jistou sociální problémovost, lze vysvětlovat naprostou diskontinuitou vazeb dané populace s minulostí, vedoucí ke ztrátě určitých tradičních hodnot – vždyť samotné staré město Most zmizelo v důsledku těžby.

Výsledky analýzy pomocí Pearsonova korelačního koeficientu potvrdily zanedbatelný vztah sociokulturních proměnných, jakými jsou sebevraždnost (-0.079), rozvodovost (0.190) a religiozita (-0.075), jakož i socioekonomické proměnné představované výší hrubé mzdy (-0.076). Středně těsný vztah byl zjištěn ve vztahu k podpoře KSČM pouze v míře nezaměstnanosti (0.441)⁶³. však zpochybňují okresy v Plzeňském kraji, které mají průměrnou nebo nízkou nezaměstnanost. Celkově se ukázalo, že nelze vytrhnout okresy z kontextu širšího území, v nichž jsou umístěny, a sloučit je do jednoho celku jen podle kritéria územní volební podpory KSČM.

Stejně problematických výsledků by bylo dosaženo, kdyby se do korelace dávaly oblasti, které naopak vykazují nejslabší podporu pro KSČM. Vedle sebe by se ocitla na jedné straně velká města a na straně druhé venkovské okresy jako Náchod a Vsetín. Mezi nimi existuje minimální souvislost sociokulturních a socioekonomických veličin. Jediným vztahem, který je do jisté míry spojuje, je míra nízké nezaměstnanosti.

⁶³ KYLOUŠEK, J, PINK, M. *Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990*, s 160-162.

Závěr

Základní položenou otázkou bylo, jak souvisí voličská podpora pro KSČM s charakteristikou zkoumaných územních jednotek. Rozmach volební geografie v České republice umožnil vědcům zkoumat problematiku diferenciací volebních výsledků v prostoru pomocí řady přístupů a metod. Výsledky nových metod, které použil Kouba, prokázaly vysoký stupeň nacionalizace a nízký stupeň regionalizace, což vede k závěru o vhodnosti kompozičního přístupu. Výjimku představuje makroregion Sudety, který vykazuje znaky prostorového režimu. Při dělení na okresy sudetské a nesudetské se ukázalo, že pro zisk KSČM v nesudetských okresech jsou nejdůležitější rozpory město-venkov a vlastníci-pracující. V sudetských oblastech spíše platí, že s vysokým ziskem KSČM souvisí buď vysoké nezaměstnanosti nebo některé z kombinací podnikatelské aktivity a míry urbanizace. Celkově se Kouba klaní ke kompozičnímu přístupu a nepřeceňování významu územní variability volební podpory. Pomocí nových metod chce dojít k vysvětlení prostorových aspektů politických procesů i na nižší než okresní úrovni.

Kombinace kvalitativních a kvantitativních metod, použité pro čtyři regiony, vedly Kosteleckého a Čermáka k závěru, že na utváření politických hodnot mají značný vliv názory a hodnoty okolí, ve kterém jedinec žije. Nelze jen mechanicky aplikovat třídní rozvrstvení pro všechny oblasti, nutné je brát v úvahu kontextuální faktory.

Kyloušek a Pink se snažili zjistit souvislost mezi volbou KSČM a charakteristikou patnácti okresů stabilní volební podpory pomocí běžných vysvětlujících proměnných. Okresy, ve kterých se komunistům daří, ale vykazovaly příliš odlišné charakteristiky; výsledky prokázaly jejich zanedbatelnou korelaci, snad s výjimkou míry nezaměstnanosti.

Podle výpočtů Kosteleckého byl pro volební podporu KSČM v letech 1996 a 1998 nejdůležitější vysvětlující proměnnou vliv historické tradice, tedy zisk KSČ ve volbách 1946. V Balíkové práci na úrovni obcí v jednom kraji se ale neprokázala nijak vysoká kontinuita s předválečným prokomunistickým hlasováním, což vede Balíka až k zpochybnění historické politické tradice v této oblasti.

Domnívám se, že nelze jednoznačně určit, který z uvedených přístupů je nejvhodnější. Používají často odlišné metody a různé datové soubory v závislosti na velikosti a zkoumané územní jednotky. Zkoumané jevy se mohou lišit případ od

případu a velmi záleží na rozsahu prostoru a dat, která do výzkumu zahrneme. Hypotéza, která se ukáže jako pravdivá na úrovni makroregionu, nemusí až tak platit na úrovni nižších jednotek (chyba *ecological falacy*).

I kdyby se podařilo překonat nástrahy spojené s problémy ekologického usuzování, volební chování je fenomén příliš složitý na to, aby šel obsáhnout několika vzorci v analýzách. Výsledky kompozičního a kontextuálního přístupu jsou jako dvě strany téže mince, kterou je daná problematika. Chceme-li vidět skutečnost, musíme se dívat oběma pohledy na obě strany, nelze spoléhat jen na jeden přístup. Autor souhlasí s Daňkem, který odmítá jednoduše redukovat sociální prostředí, které ovlivňuje a formuje postoje obyvatel, včetně jejich politických preferencí, na sumu efektů několika kvantifikovatelných proměnných. Celá problematika je značně složitější, ale v tom spočívá obtížnost i kouzlo volební geografie.

Resumé

Tato práce se snažila zachytit určité vztahy mezi socioekonomickým a sociokulturním charakterem regionů na jedné straně a volební podporou pro Komunistickou stranu Čech a Moravy na straně druhé. Ve volební geografii se střetávají dva hlavní směry: kompoziční přístup vysvětluje prostorovou variabilitu volebních výsledků rozdíly ve struktuře obyvatelstva, kontextuální přístup zdůrazňuje vliv okolí na formování politické orientace. Analýzy, vycházející z kompozičního přístupu, ukázaly, že okresy s vyšší podporou pro tuto stranu mohou být rozděleny do dvou hlavních skupin: na území dřívějších Sudet a na okresy ve zbytku území České republiky. Zatímco komunistické výsledky v ostatních částech země mohou být vysvětleny pomocí klasické teorie *cleavages*, v Sudetech existuje prostorový režim, ovlivňující volební chování. Na druhou stranu, práce jiných vědců používajících odlišné metody prokázaly kontextuální vlivy ve čtyřech odlišných zkoumaných regionech, které nemohou být vysvětleny jen kompozičním přístupem. Postavení voliče ve společnosti je sice důležité, ale není jediným faktorem v jeho rozhodování – rovněž důležité je voličovo místo v geografickém prostoru a vliv celého okolí. Může se lišit případ od případu, které faktory převáží.

V jiném výzkumu vědci vzali bašty s podporou pro KSČM a snažili se najít mezi nimi souvislosti pomocí Pearsonova korelačního koeficientu, avšak nebyly nalezeny významnější korelace kromě míry nezaměstnanosti. Vlastní malý příspěvek k volební geografii spočívá ve zkoumání vztahů vlivu charakteristik okresů na zisk KSČM. Vlastním výpočtem byla vymezena území volební podpory. Avšak, přestože byla použita stejná metoda, vlastní výsledky jsou odlišné od map zpracovaných renomovanými volebními geografy. Zvláště bylo zkoumány volební okresy na území Prahy. Hlavním rozdílem mezi volebními okresy v Praze je velice nízká podpora v centru města.

Summary

This work tried to find some connections between socioeconomical and cultural characteristics of regions on one hand and electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia on the other. There are two main striking approaches in electoral geography. The first one, compositional approach, explains differences in political attitudes with help of social and demographical characteristics of regional population. Contrary, contextual approach emphasises the importance of environmental influences. Some analysis with usage of methods of compositional approach found, that districts with higher electoral support for the KSČM can be divided in two main groups: districts in former Sudetenland and districts in the rest of area of the Czech Republic. Communists returns in most of regions of the Czech Republic can be explained by theory of cleavages, but there exists a spatial regime in Sudetenland with contextual influence on voting. On the other hand, works using other methods found strong contextual influences in four different studied regions, which cannot be made clear only by compositional approach. The place in the society is important in voter's decision making, but it is not the only one element - his location in geographical area is important too. Prevalence elements can be different case to case basis. In another research, electoral geographers took bulwarks of support for the KSČM and tried to find connections between their characteristics with help of the Pearson correlation coefficient. However, there were found no significant correlations between them except the rate of unemployment. Own moderate benefit to electoral geography consists in calculations of the areas of electoral support. However, author's own results are unlike maps of renowned electoral geographers, although there were used the same methods. In extra part of the work, there was also made an attempt to find spatial connections between elections and area on the level of districts in Prague. The main difference between constituencies in Prague is rapidly low support for this political party in the city centre.

Použitá literatura:

- BALÍK, Stanislav. *Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929 – 1935 a 1996 – 2002*. [online]. c2006. [cit.2008-04-30]Dostupné z WWW: <<http://ispo.fss.muni.cz/kontinuita-diskontinuita>>.
- BASTL, Martin, GONDA, Radim. KSČM a volby 2002, s 225-234. In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. 264 s.
- CABADA, Ladislav. Systém politických stran a vnitrostranické rozhodovací procesy, s. 205-240. In: *Politický systém České republiky*. Praha: Portál, 2007. 374 s.
- BLAŽEK, Jiří, CSANK, Pavel. Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? *Sociologický časopis* 43, 2007, č. 5, s. 945-966.
- DANĚK, Petr. Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika: pohled očima volebního geografa, s. 30-57. In: *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře*. Praha: CEVRO, 2001.164 s.
- JEHLIČKA, Petr, SÝKORA, Luděk. Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990), s. 81-95. In: *Sborník České geografické společnosti, 2*, Praha, 1991.
- FIALA, Petr et al.. *Komunismus v České republice: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších organizací v české politice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 1999. 311 s.
- KABÁT, Martin, PINK, Michal. Parlamentní volby 2006 a volební geografie, s. 123-148. In: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 220 s.
- KOUBA, Karel: Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové režimy. In: *Sociologický časopis* 43, 2007, č. 5, s. 1017–1037.
- KOUBA, Karel. *Konfigurativní analýza jako nový metodologický přístup ve volební geografii? Příklad analýzy volebního zisku KSČM ve volbách 2006*. [online]. c2008. cit. 2008-04-30]. Dostupný z WWW:<<http://www.kss.zcu.cz/texty.php>> .
- KOSTELECKÝ, Tomáš. *Geografické analýzy volebních výsledků jako součást politické geografie*, nepublikovaná kandidátská disertační práce. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 1993. 180 str. + přílohy.

- KOSTELECKÝ, Tomáš. Volby očima geografa, s. 167-186. In: *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 1993. 199s.
- KOSTELECKÝ, Tomáš. *Vzestup nebo pád politického regionalismu?: změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 - srovnání České a Slovenské republiky*. Sociologické texty SP 01:9. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. 100s.
- KOSTELECKÝ, Tomáš, ČERMÁK, Daniel. Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů. *Sociologický časopis*, 2004, Vol. 40, No. 4: 469–487. [online] [cit. 2008-04-30] Dostupné z WWW:<http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/530_415kostel16.pdf>.
- KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s.
- KUBÁT, Michal. *Postkomunismus a demokracie: Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, 2003. 127 s.
- KYLOUŠEK, Jakub. Volební mikroanalýza v českém prostředí, s. 136-147. In: *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 268 s.
- KYLOUŠEK, Jakub, PINK, Michal. *Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990*. [online] c2007 [cit.2008-05-02] Dostupné z WWW: <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/004/EVS_02_02_1.pdf>.
- LINEK, LUKÁŠ. Vliv volební účasti na zisky politických stran, s 87-110. In: *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 234 s.
- MATĚJŮ, Petr., VLACHOVÁ, Klára. Krystalizace politických postojů, politického spektra a role hodnot ve volebním rozhodování, s.273-278. In: *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 403 s.
- MRKLAS, Ladislav. *Volební geografie Moravy*. Bakalářská práce, vedoucí Bořivoj Hnízdo. 41, [25] s. příl.
- MRKLAS, Ladislav, SOKOL, Petr. Úvod do volební geografie krajů v České republice – prostorová diferenciací volebních výsledků, s. 68-86. In: *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře*. Praha: CEVRO, 2001.164 s.
- MUSIL, Jiří. Život na okraji [online]. 26. ledna 2008. [cit. 2008-04-30]Dostupné z WWW: <http://ln.noviny.asp?c=A080126_000089_ln_noviny_sko&klic=223624&mes=080126_0>

- NOVÁK, Miroslav, VLACHOVÁ, Klára. *Linie štěpení v České republice: komparace národní úrovně s případem konkrétní lokality*. Sociologické texty 01:8. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. 33 s.
- PINK, Michal. Současné přístupy k volební geografii, s.148-162. In: *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 268 s.
- PINK, Michal. Volební geografie České republiky, s.158-176. In: *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 280 s.
- ŘEHÁKOVÁ, Blanka, MATĚJŮ, Petr. Chování sociálních tříd v předčasných parlamentních volbách roku 1998. s. 335-364. In: *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 403 s.
- SOKOL, Petr. Volební geografie při parlamentních volbách 2002, s.152-160. In: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. 264 s.
- SPOUSTA, Jan. Volební kampan a její účinek, s. 58-67. In: *Krajské volby 2000*, Praha: CEVRO, 2001. 164 s.
- ŠARADÍN, Pavel (eds.). *Volby 2002. Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum, 2002. 120 s.
- TAYLOR, Peter James. *Political Geography: Word-economy, nation, state and locality*. London: Longman, 1993. 308 s. Rethinking electoral geography, s. 202-250.
- ZARYCKI, Tomasz.: *The New Electoral Geography of Central Europe*. [online] c1999. [cit.2008-04-30] Dostupný z WWW: <http://www.iss.uw.edu.pl/zarycki/pdf/RSS2.pdf> .

Prameny:

Český statistický úřad. <<http://www.czso.cz>>.

KSČM. *Obsahové dokumenty VI. sjezdu KSČM*. [online]. 14. ledna 2005. [cit.2008-04-26] Dostupné z WWW:<

<http://www.kscm.cz/article.asp?thema=2859&item=24140> >.

KSČM. *Zpráva ÚV KSČM o činnosti strany v období od VI. do VII. sjezdu*

KSČM [online]. 21. dubna 2008. [cit.2008-04-30] Dostupné

z WWW:<<http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3784&item=35668>>.

Volební server Českého statistického úřadu. <<http://www.volby.cz>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Voličská podpora 1996 (mapa)

Příloha č. 2: Voličská podpora 1998 (mapa)

Příloha č. 3: Voličská podpora 2002 (mapa)

Příloha č. 4: Voličská podpora 2006 (mapa)

Příloha č. 5: Území volební podpory 1996 (mapa)

Příloha č. 6: Území volební podpory 1998 (mapa)

Příloha č. 7: Území volební podpory 2002 (mapa)

Příloha č. 8: Území volební podpory 2006 (mapa)

Příloha č. 9: Území stabilní volební podpory 1996-2006(mapa)

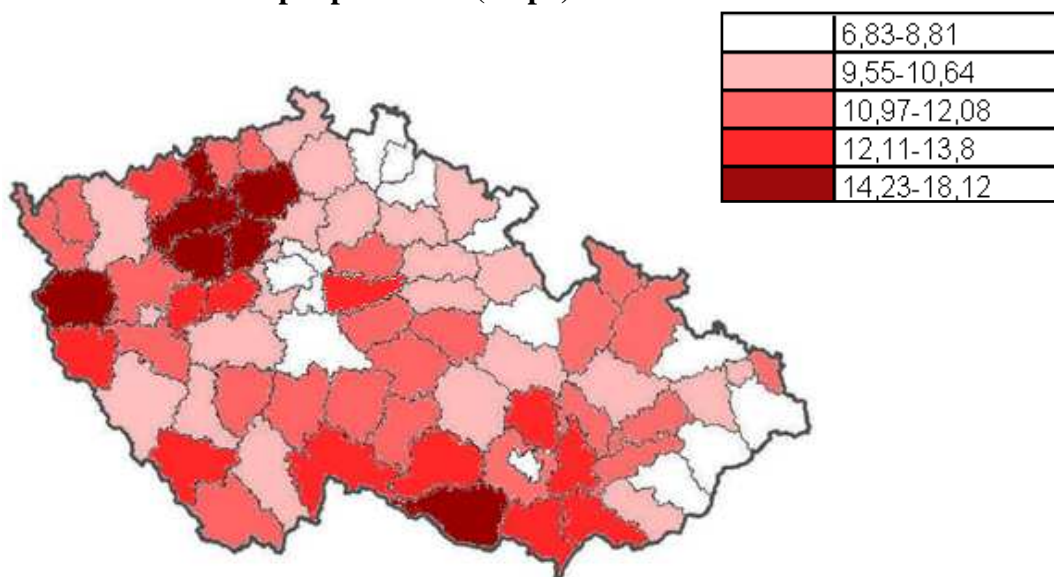
Příloha č. 10: Voličská podpora 2002 v Praze (mapa)

Příloha č. 11: Území stabilní volební podpory 2002 a 2006 v Praze (mapa)

Příloha č. 12: Zisky KSČM v % podle okresů (tabulka)

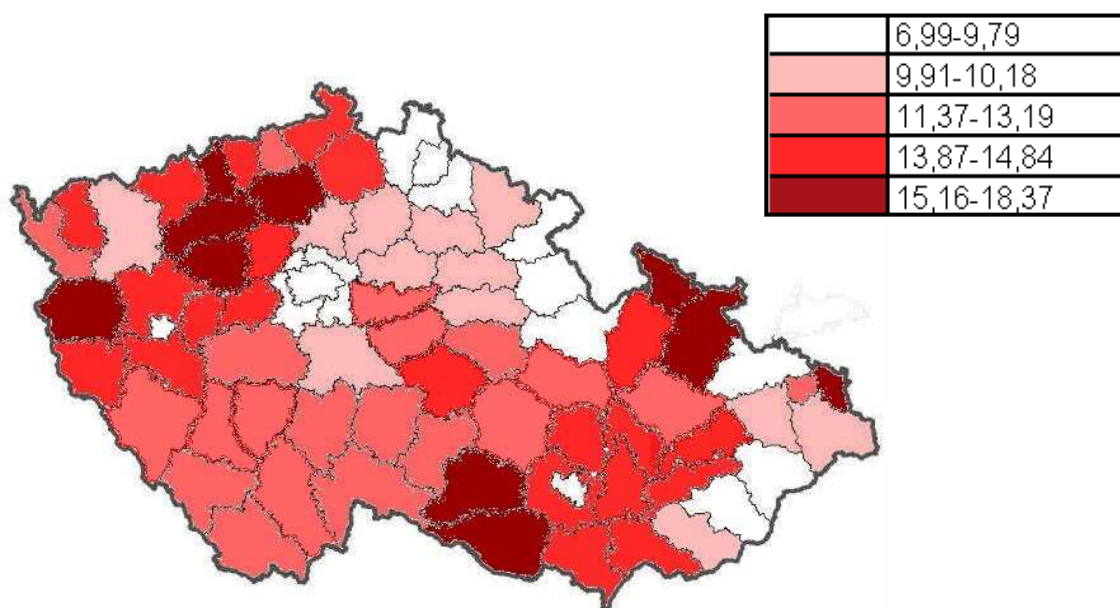
Přílohy

Příloha č. 1: Voličská podpora 1996 (mapa)

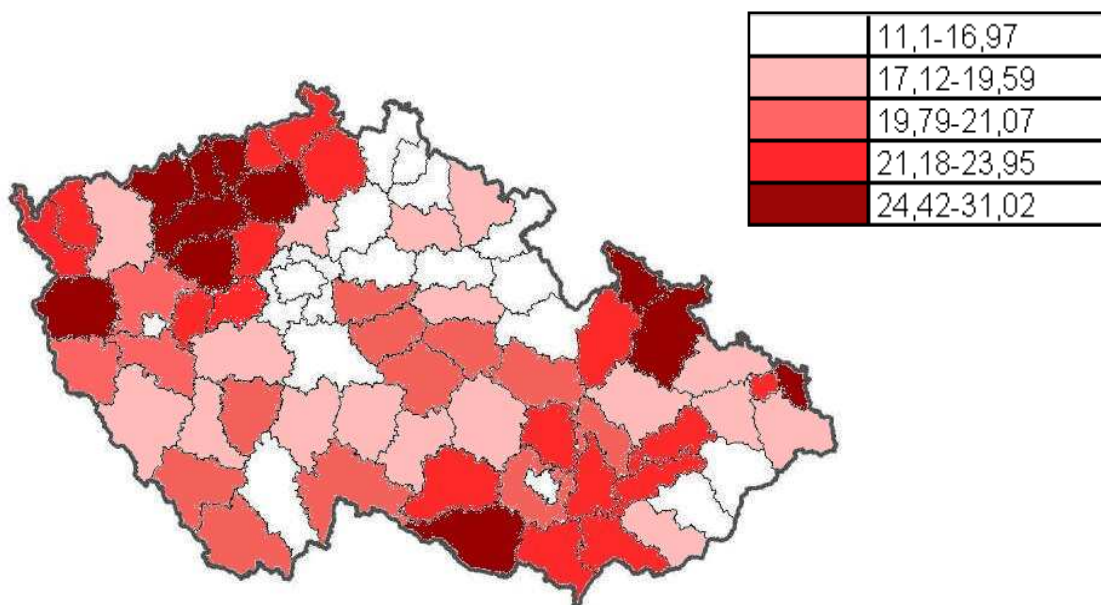
Pramen: vlastní mapa podle dat na www.volby.cz

Příloha č. 2: Voličská podpora 1998 (mapa)

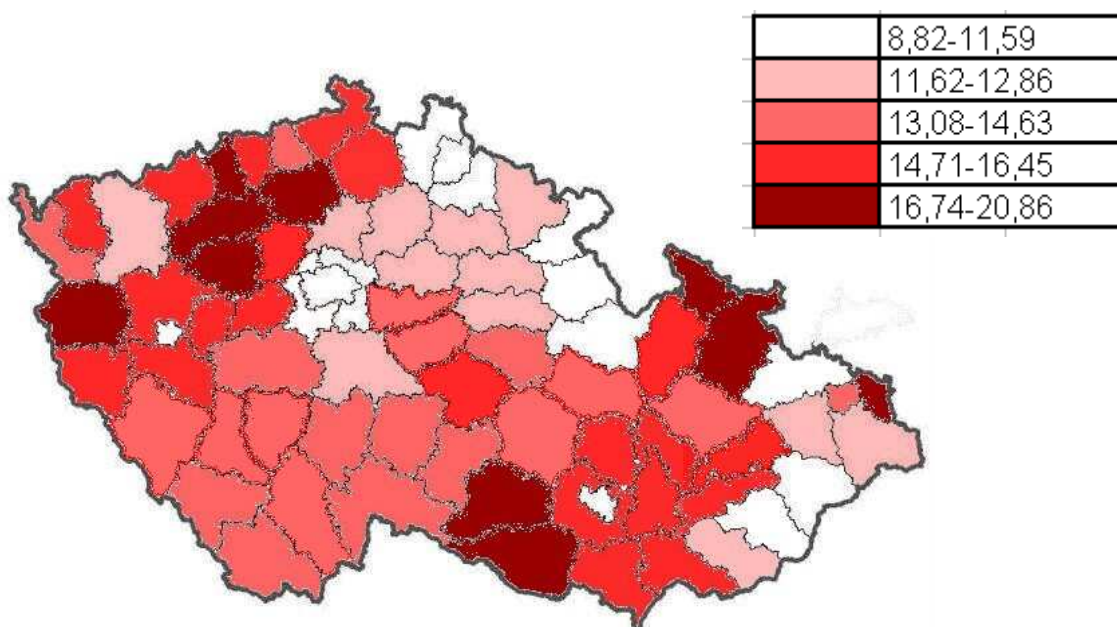
Pramen: vlastní mapa podle dat na www.volby.cz

Příloha č. 3: Voličská podpora 2002 (mapa)

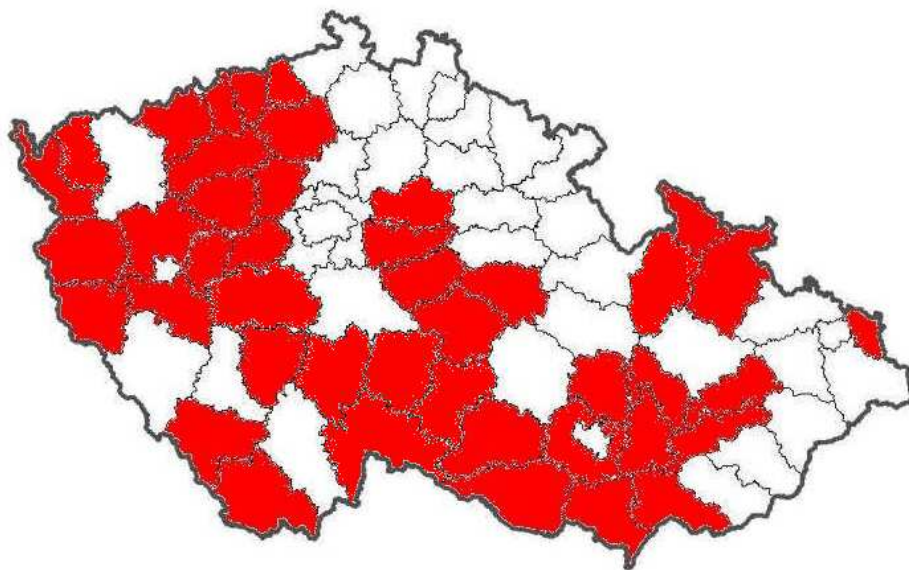
Pramen: vlastní mapa podle dat na www.volby.cz

Příloha č. 4: Voličská podpora 2006 (mapa)

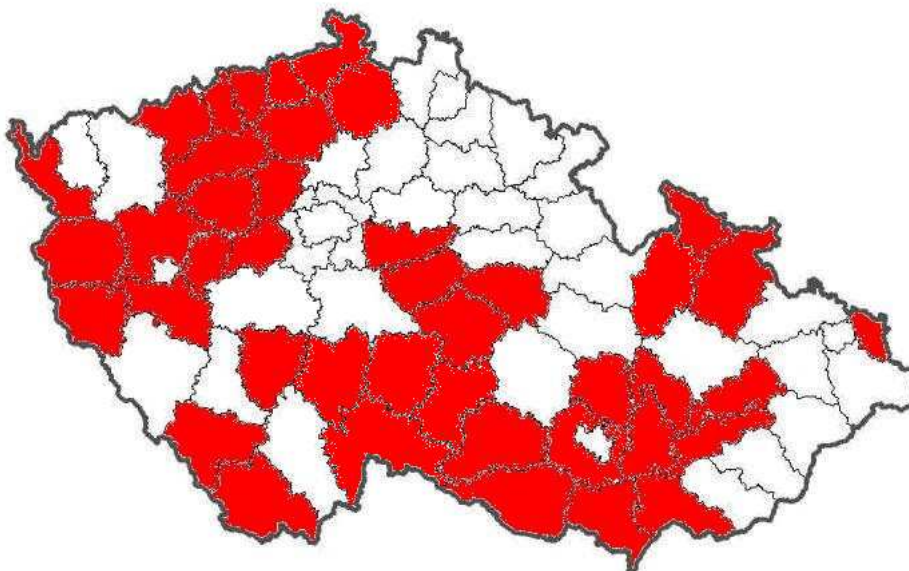
Pramen: vlastní mapa podle dat na www.volby.cz

Příloha č. 5: Území volební podpory 1996 (mapa)

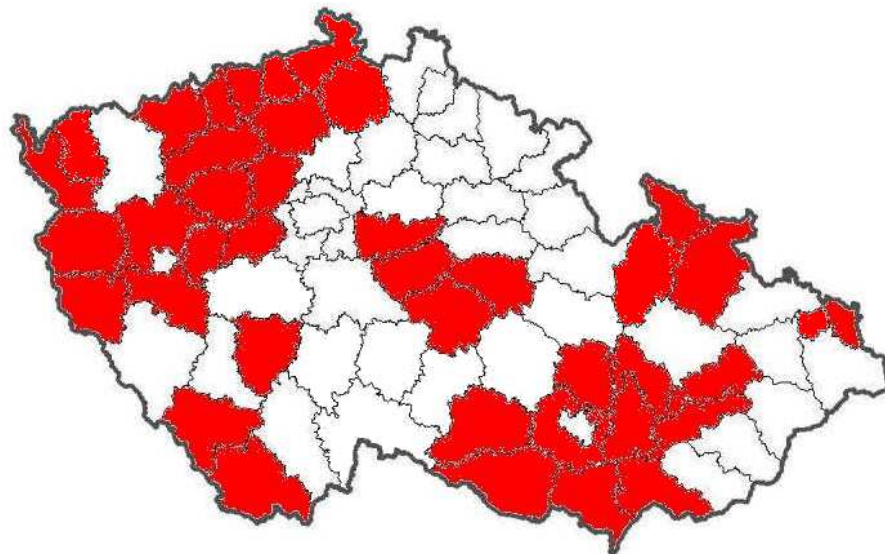
Pramen: vlastní výpočet.

Příloha č. 6: Území volební podpory 1998 (mapa)

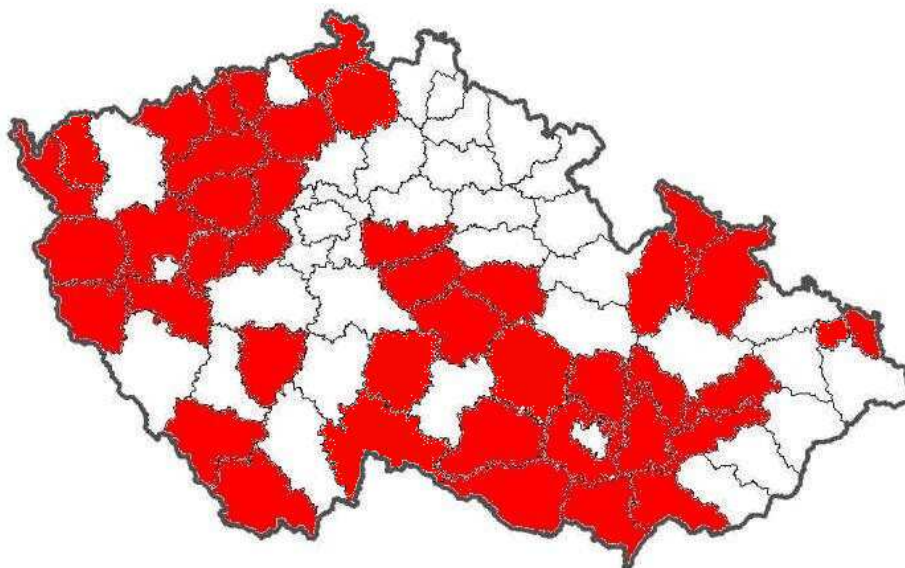
Pramen: vlastní výpočet

Příloha č. 7: Území volební podpory 2002 (mapa)

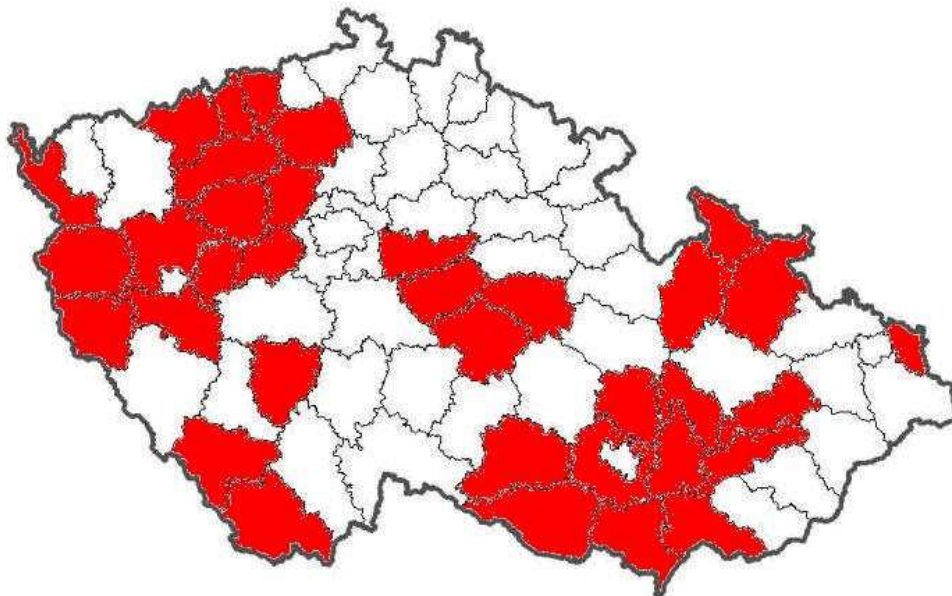
Pramen: vlastní výpočet

Příloha č. 8: Území volební podpory 2006 (mapa)

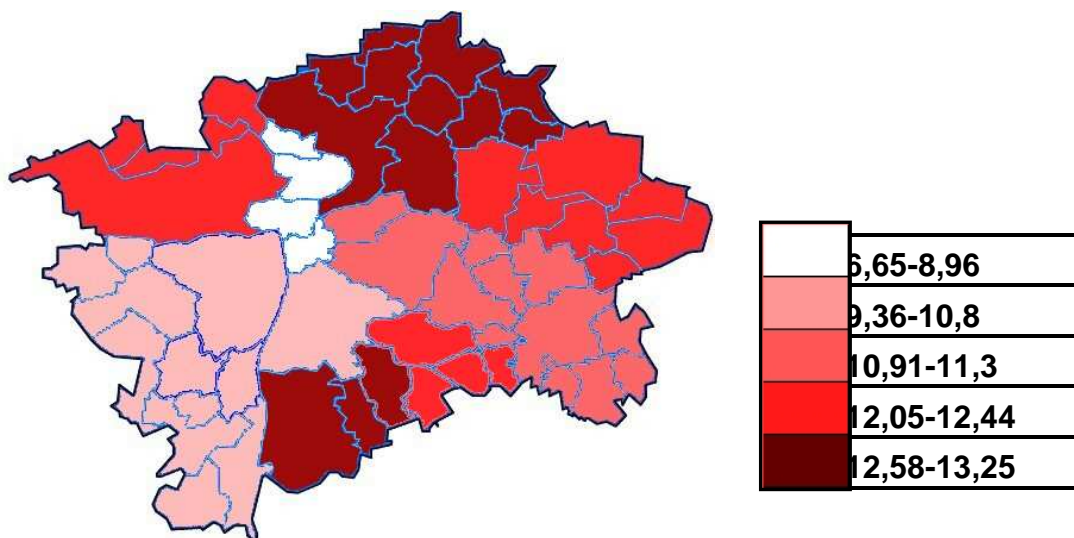
Pramen: vlastní výpočet

Příloha č. 9: Území stabilní volební podpory 1996-2006 (mapa)

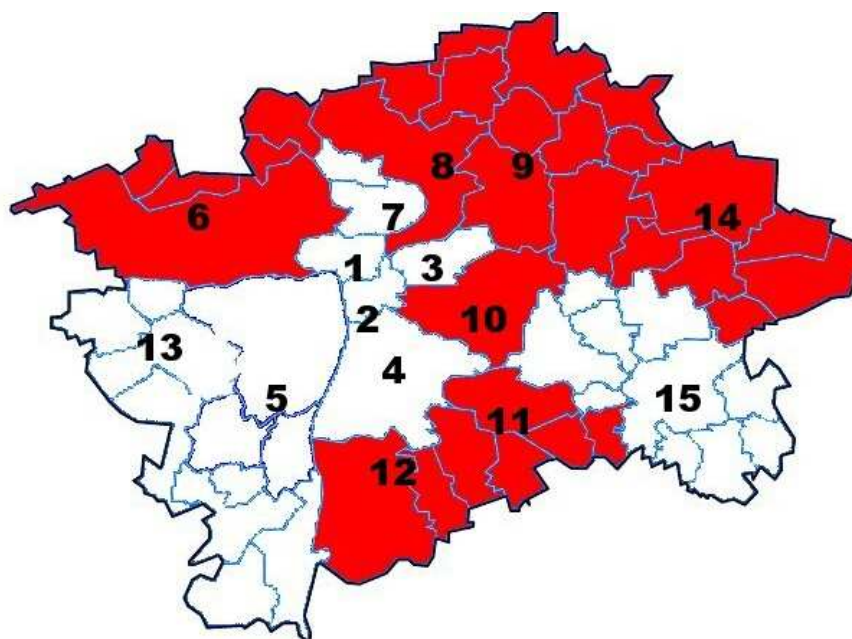
Pramen: vlastní výpočet

Příloha č.10 : Voličská podpora v roce 2002 v Praze (mapa)

Pramen: vlastní mapa dle dat na www.volby.cz

Příloha č. 11 : Území stabilní volební podpory 2002 a 2006 v Praze (mapa)

Pramen: vlastní výpočet

Kraj / okres	1996	1998	2002	2006
Praha	7,45	6,99	11,1	7,9
Středočeský	11,22	11,52	18,67	12,89
Benešov	8,81	9,51	16,78	12,2
Beroun	12,67	13,88	20,88	14,47
Kladno	14,23	14,79	23,68	16,27
Kolín	12,94	12,57	20,34	14,12
Kutná Hora	11,19	12,18	19,97	14,21
Mělník	10,49	10,73	18,77	13,08
Mladá Boleslav	9,9	10,18	16,44	11,76
Nymburk	11,08	10,69	16,97	11,96
Praha-východ	8,8	8,44	13,94	8,86
Praha-západ	9,9	9,43	13,72	8,82
Příbram	10,64	11,37	18,72	13,58
Rakovník	14,56	14,12	24,65	17,52
Jihočeský	11,16	11,5		
České Budějovice	9,46	9,91	16,19	12,03
Český Krumlov	11,52	12,17	19,79	14,62
Jindřichův Hradec	12,68	12,71	19,56	15,67
Pelhřimov	12,21	13,15	19,45	14,29
Písek	11,58	11,68	19,59	14,58
Prachatice	12,86	12,16	20,19	14,5
Strakonice	9,96	10,68	18,04	13,09
Tábor	11,45	11,67	18,06	13,18
Západočeský	11,31	11,73		
Domažlice	13,12	13,87	20,76	15,51
Cheb	11,98	12,87	23,87	16,36
Karlovy Vary	10,15	10,42	19,33	12,76
Klatovy	9,94	10,51	18,78	13,66
Plzeň-město	8,93	8,79	14,41	10,05
Plzeň-jih	12,14	12,76	21,05	15,6
Plzeň-sever	12,19	12,67	21,03	15,33
Rokycany	12,99	14,58	22,9	16,4
Sokolov	11,03	11,37	23,95	16,25
Tachov	18,12	18,37	31,02	20,86
Severočeský	11,56	12,59		
Česká Lípa	10,3	11,72	22,37	15,16
Děčín	10,46	11,71	22,67	14,71
Chomutov	12,69	14,95	26,8	16,13
Jablonec n.Nisou	7,55	7,97	15,21	9,92
Liberec	7,91	8,51	16,85	10,89
Litoměřice	14,83	15,38	26,8	16,74
Louny	16,09	17,1	29,07	19,71
Most	14,97	15,77	27,41	17,5

Bakalářská práce

Teplice	11,58	12,94	24,42	15,2
Ústí n.Labem	11,02	12,17	21,93	13,54
Východočeský	9,56	10		
Havlíčkův Brod	12,11	13,19	20,34	15,3
Hradec Králové	9,75	10,13	15,97	11,63
Chrudim	11,96	12,33	19,92	14,63
Jičín	9,55	10,17	17,56	12,56
Náchod	6,93	7,11	13,17	9,66
Pardubice	10,27	10,18	17,16	11,59
Rychnov n.Kněžnou	10,13	10,57	16,86	12,45
Semily	7,7	7,92	13,86	10,18
Svitavy	10,39	11,39	19,53	14,07
Trutnov	9,59	9,45	17,3	11,78
Ústí n.Orlicí	7,22	8,09	14,17	10,05
Jihomoravský	11,16	12,34		
Blansko	13,8	14,54	22,11	15,64
Brno-město	8,36	8,5	14,1	9,4
Brno-venkov	11,87	12,9	20,26	14,05
Břeclav	13,49	15,16	22,53	15,9
Hodonín	12,47	13,8	21,44	15,48
Jihlava	12,08	12,77	18,68	13,67
Kroměříž	12,04	14,1	21,66	14,97
Prostějov	11,37	12,52	21,07	15,18
Třebíč	13,39	15,3	22,37	16,96
Uherské Hradiště	10,2	11,45	18,18	12,66
Vyškov	13,59	15,29	23,54	16,65
Zlín	7,9	8,82	14,73	9,55
Znojmo	14,96	18,18	29,18	19,82
Žďár n.Sázavou	9,86	11,62	17,74	13,05
Severomoravský	9,78	11,26		
Bruntál	12,19	14,84	27,87	18,35
Frýdek-Místek	8,52	9,79	17,92	11,62
Karviná	11,14	13,3	25,83	16,96
Nový Jičín	10	10,63	18,32	12,86
Olomouc	9,86	10,97	19,24	13,3
Opava	6,99	8,97	17,19	11,4
Ostrava-město	10,49	11,5	21,18	14,12
Přerov	10,97	12,48	21,42	15,15
Šumperk	10,97	12,78	22,31	15,46
Vsetín	6,83	7,82	13,81	9,31
Jeseník	10,98	13,85	25,53	17,26
Celkem	10,33	11,03	18,51	12,81